



**АНАЛІТИК**  
АУДИТОРСЬКА ФІРМА



# ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

**№ 10/2'2020**

(видається з 1994 року)

**ISSN 2409-1944**

[https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\)](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2))

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук**

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

## **Засновники:**

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

## **Статті обов'язково проходять**

### **відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування**

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 19 від 15 жовтня

2020 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 26.10.2020

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

**Адреса редакції:** 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

**Телефони:** (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

**Факс:** (044) 278-05-88

**E-mail:** efp.redaktor@gmail.com

**Сайт:** www.efp.in.ua



Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2020  
© "Економіка. Фінанси. Право",  
2020

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"



**АНАЛІТИК**  
АУДИТОРСЬКА ФІРМА



# ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

**№ 10/2'2020**

*(issued from 1994)*

**ISSN 2409-1944**

[https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\)](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2))

*Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).*

*Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 02 July 2020 № 886 (economic sciences).*

*Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on September 24, 2020 № 1188 (legal sciences).*

*Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).*

*Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.*

*Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.*

*Journal's doi: 10.37634/efp.*

## **Founders:**

Audit firm "Analytik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

## **Articles must pass**

### **selection, internal and external review**

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 19 dated October 15, 2020). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 26.10.2020

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

**Address of the editorial office:** 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

**Phones:** (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

**Fax:** (044) 278-05-88

**E-mail:** efp.redaktor@gmail.com

**Web:** www.efp.in.ua



*The subject of  
publishing*

© "Analytik", 2020  
© "Economics. Finances. Law",  
2020

Typography: LLC "International Business  
Center"

### Головний редактор

*Левченко Валентина Петрівна*, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

### Члени редакційної колегії з економічних наук:

*Бойко Антон Олександрович*, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет

*Величко Олена Георгіївна*, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

*Вережубова Тетяна Анатоліївна*, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, Білоруський державний економічний університет

*Герасимович Анатолій Михайлович*, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

*Головач Тетяна Анатоліївна*, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

*Евангелос Сіскос*, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії

*Криштопа Ірина Ігорівна*, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

*Манцевич Юрій Миколайович*, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

*Полякова Євгенія Сергіївна*, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес) Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

*Потишняк Олена Миколаївна*, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

*Прушківський Володимир Геннадійович*, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

*Ткаченко Сергій Анатолійович*, д.е.н., професор, ректор Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка», Академік Академії економічних наук України

*Тринчук Віктор Вікторович*, к.е.н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Національного університету харчових технологій

*Чижевська Людмила Віталіївна*, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту Державного університету «Житомирська політехніка», академік Академії економічних наук України

### Члени редакційної колегії з правових наук:

*Балгимбекова Гульнара*, к.ю.н., завідувач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

*Головач Володимир Володимирович*, к.ю.н., голова правління ПРАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"», Заслужений юрист України

*Василинчук Віктор Іванович*, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

*Глушков Валерій Олександрович*, д.ю.н., проф., заслужений юрист України, академік Міжнародної академії безпеки та конфліктології

*Константинов Сергій Федорович*, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

*Луць Володимир Васильович*, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України

*Мусін Куат Саніязданович*, к.ю.н., старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

*Озерський Ігор Володимирович*, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили, академік Національної академії наук вищої освіти України

*Фрицький Юрій Олегович*, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

*Яровий Анатолій Олександрович*, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування Маріупольського державного університету, суддя у відставці

**Відповідальний редактор:** Поповецька-Демченко Леся Петрівна

**Випусковий редактор:** Туманян Анна Оганесівна

### Editor-in-chief

*Levchenko Valentyna Petrivna*, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

### Members of the editorial board of Economic Sciences:

*Boiko Anton Oleksandrovych*, PhD Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics Department, Sumy State University

*Velychko Olena Heorhiivna*, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

*Verezubova Tatyana Anatolevna*, Dr. Economics, Professor, Head of the Department of Finances, Belarusian State Economic University

*Evangelos Siskos*, Dr. Economics, Professor, University of Western Macedonia

*Herasymovych Anatolii Mykhailovych*, Dr. Economics, Professor, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

*Holovach Tetiana Anatoliivna*, Dr. Economics, Professor, Chief Scientist of the Scientific Laboratory for Criminal Police of the Educational and Scientific Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv

*Kryshchopa Iryna Ihorivna*, Dr. Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation Department, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

*Mantsevych Yurii Mykolaiovych*, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

*Pollakova Yevheniia Serhiivna*, PhD Economics, Associate Professor of Finances and Banking Department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»

*Potyshniak Olena Mykolaivna*, Dr. Economics, Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasilenko

*Prushkivskiy Volodymyr Hennadiiovych*, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

*Tkachenko Serhii Anatoliiovych*, Dr. Economics, Professor, Rector of the Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"», Academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine

*Trynchuk Viktor Viktorovych*, PhD Economics, Associate Professor of tourism and hotel business department, National University of Food Technology

*Chyzhevska Liudmyla Vitaliivna*, Dr. Economics, Professor, Professor of the Production, Professor of Accounting and Auditing Department, State University "Zhytomyr Polytechnic", Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine

### Members of the editorial board of Law Sciences:

*Balгимбекова Gulnara*, PhD Law, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

*Holovach Volodymyr Volodymyrovych*, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analytik", Honored Lawyer of Ukraine

*Konstantinov Serhii Fedorovych*, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

*Vasylnychuk Viktor Ivanovych*, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

*Hlushkov Valerii Oleksandrovych*, Dr. Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Academician of the International Security and Conflict Academy

*Luts Volodymyr Vasylovych*, Dr. Law, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of National Academy of Law Sciences of Ukraine

*Musin Kuat Saniiyazdanovych*, PhD Law, Senior Lecturer of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

*Ozerskyi Ihor Volodymyrovych*, Dr. Law, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla, Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine

*Frytskyi Yurii Olehovych*, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

*Yarovyj Anatolii Oleksandrovych*, PhD Law, Professor of Law and Public Administration Department, Mariupol State University, retired judge

**Managing editor:** Popovetska-Demchenko Lesia Petrivna

**Issue Editor:** Tumanian Anna Ohanesivna

## ЗМІСТ

<i>Т.І. ПІЗНЯК, Д.О. ХОМЯК.</i> Роль і значення діагностики фінансового стану підприємства в сучасних умовах .....	5
<i>Н.В. АНТИПЕНКО, М.М. УШОВА.</i> Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств .....	9
<i>А.О. ЧЕРНЯЄВА, А.А. КОНДРАТЕНКО.</i> Використання рейтингової методики для оцінки фінансового стану підприємства .....	13
<i>Т.О. КОРНІЄНКО, Л.А. ЧВЕРТКО, О.А. ВІННИЦЬКА.</i> Аналіз та оцінка стану економічної безпеки регіону .....	17
<i>В.М. КРЕМЕНЬ, О.І. КРЕМЕНЬ, В.І. КОЛОС, Т.В. СКОБЛЕНКО.</i> Аналіз дотримання економічних нормативів банками України .....	23

## CONTENTS

<i>T.I. PIZNIAK, D.O. KHOMIAK.</i> The role and significance of diagnostics of the financial state of the enterprise in modern condition .....	5
<i>N.V. ANTYPENKO, M.M. USHOVA.</i> Risk insurance of agricultural enterprises .....	9
<i>A.O. CHERNIAIEVA, A.A. KONDRATENKO.</i> Use of rating methodology for evaluation of the financial condition of the enterprise .....	13
<i>T.O. KORNIENKO, L.A. CHVERTKO, O.A. VINNYTSKA.</i> Analysis and assessment of the state of economic security of the region .....	17
<i>V.M. KREMEN, O.I. KREMEN, V.I. KOLOS, T.V. SKOBLLENKO.</i> Analysis of compliance with economic standards by Ukrainian banks .....	23

ПІЗНЯК

Тетяна Іванівна  
tetianapizniak@gmail.com

УДК 338

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ  
ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА  
В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ХОМЯК

Діана Олегівна  
dihomiak256@gmail.comTHE ROLE AND SIGNIFICANCE OF  
DIAGNOSTICS OF THE FINANCIAL STATE  
OF THE ENTERPRISE IN MODERN  
CONDITIONк.е.н., доцент, Сумський  
національний аграрний  
університетмагістр, Сумський національний  
аграрний університетDOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\).1](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2).1)*PIZNIAK Tetiana Ivanivna – PhD in Economics, Associate Professor, Sumy State University**KHOMIAK Diana Olehivna – master, Sumy State University*

У статті досліджено значення діагностики фінансового стану підприємства в сучасних умовах, розглянуто питання сутності й необхідності аналізу фінансового стану підприємства. Розглянуто сутність поняття «фінансовий стан», «фінансовий механізм», «фінансова діагностика». Визначено особливості ефективного управління фінансовим станом підприємства в умовах ринкової економіки України та роль економічної діагностики в підвищенні ефективності діяльності підприємства.

\* \* \*

**Introduction.** Achieving the key goals of the business object is possible through timely and rational diagnosis of the financial condition of the enterprise. To date, the company's management faces many questions to assess the financial condition. Therefore, the definition of the essence, the description of the factors of formation and the definition of ways to increase the financial result of the enterprise is one of the relevant areas of research.

**The purpose of the paper** is to determine the theoretical foundations and practical approaches to the analysis and evaluation of the enterprise.

**Results.** The mechanism of financial diagnostics of development and safe activity should be built in such a way that the negative impact of different types of destructive factors can be detected and quickly eliminated through regularity and verification. Assessment of a set of indicators makes it possible to identify factors that directly affect the financial condition of the enterprise and timely make the necessary management decisions to improve it. Diagnosing the financial condition and sustainability of the enterprise includes two main stages: rapid diagnosis and fundamental diagnosis. stages of the capital cycle, because financial difficulties can arise in any of them. Considering the system of factors influencing the financial condition of the enterprise, we can say that the greatest attention in the process of its management should be paid to the factors of internal influence, because these are the elements an entity can manage.

**Conclusion.** To carry out successful activities in modern conditions of development, it is important to maintain an effective process of enterprise management, which consists in finding and making the most effective decisions and, accordingly, practical justification. Therefore, we can conclude that for a successful financial analysis of the enterprise, the right method and indicators must be chosen that can better describe the essence of the financial condition of the enterprise.

**Ключові слова:** підприємство, фінансова діяльність, управління, діагностика, фінансовий стан, оцінка, фінансова діагностика, стійкість підприємства

**Keywords:** enterprise, financial activity, management, diagnostics, financial condition, assessment, financial analysis, enterprise stability

## ВСТУП

Головним чинником успіху підприємства є застосування новітніх методів, інструментів і принципів в управлінні підприємством. Досягнення ключових цілей об'єкта господарювання можливе завдяки вчасному та раціональному діагностуванню фінансового стану підприємства. Оскільки на сьогодні помітна нестабільність економіки в країні та неефективність організації управління фінансовими ресурсами, перед керівництвом підприємства постає безліч питань з оцінки фінансового стану, а саме: стратегічний розвиток, поточні цілі та методи їх виконання, потрібний обсяг ресурсів для безперервної роботи, шляхи оптимізації кредитоспроможності, ділової активності тощо. Тому визначення сутності, опис факторів формування та визначення шляхів підвищення фінансового результату підприємства є одним з актуальних напрямків

наукових досліджень.

Аналізуючи публікації за темою діагностики фінансового стану підприємства, слід відзначити зростання уваги вчених до цієї проблеми, що підтверджує надзвичайну актуальність теми, обраної для дослідження. У працях В.В. Лук'янової, О.О. Гетьмана, О.А. Сметанюк, Ю.С. Копчака, В.П. Москаленко, О.Л. Пластуна та інших науковців розглядається сутність та різноманітні методи діагностики фінансового стану підприємства. Методичні підходи, принципи та методи діагностики знайшли відображення у працях С.В. Приймака, С.С. Черниша.

Не зважаючи на численні публікації на досліджувану тему, питання розробки ефективного механізму діагностики фінансового стану компанії все ще залишається суперечливим і недостатньо досліджено як у науковому, так і в практичному аспектах в Україні та

і в інших країнах.

Основною **МЕТОЮ** дослідження є визначення теоретичних основ і практичних підходів до аналізу й оцінки підприємства, зокрема проведення систематизації напрямків у підвищенні якості аналізу фінансового стану з метою підвищення ефективності прийняття управлінських рішень та розвитку всіх складових системи фінансово-господарської діяльності підприємства.

### МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використано загальнонаукові та спеціфічні методи дослідження: аналіз і синтез, індукція, узагальнення, порівняльний метод, діалектичний метод.

### РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах сучасного розвитку економіки для вітчизняних підприємств різних форм власності дуже важливим є питання забезпечення стабільного фінансового стану, що впливає на прийняття ефективних управлінських рішень і на розвиток підприємств загалом.

Механізм фінансової діагностики розвитку та безпечної діяльності сучасних підприємств повинен бути побудований таким чином, щоб негативний вплив різних типів руйнівних факторів можна було виявити на ранній стадії та швидко усунути через систематичність і перевірку.

На сьогодні для підприємств є важливим аналіз таких елементів, як фінансова стійкість, платоспроможність, ділова активність і рентабельність, що безпосередньо дасть можливість оцінити ефективність господарської діяльності. Оцінка комплексу показників дає можливість визначити чинники, що безпосередньо впливають на фінансовий стан підприємства і своєчасно прийняти необхідні управлінські рішення для його поліпшення.

Насамперед, потрібно з'ясувати сутність поняття фінансового стану підприємства, на основі вже запропонованих термінів у сучасній науковій літературі. Так, на думку Е.А. Маркар'яна, Г.П. Герасименка, фінансовий стан підприємства – це сукупність показників, які відображають його спроможність погасити свої боргові зобов'язання [8, 9].

Г.В. Савицька вважає, що фінансовий стан підприємства характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу та здатність суб'єкта господарювання фінансувати свою діяльність на фіксований момент часу [2].

На думку Н.В. Колчіної, фінансовий стан підприємства відображає кінцеві результати його діяльності [3]. А.М. Поддєрьогін вважає, що фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [10].

На думку М.Я. Коробова, фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансови-

ми ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями [4].

Згідно з вище зазначеним твердженням варто відмітити, що фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. Як правило, чим вище показники обсягу виробництва й реалізації продукції, робіт, послуг і нижча собівартість, тим вище прибутковість підприємства, а це позитивно впливає на його фінансовий стан.

Фінансовий стан має оцінюватися систематично і всебічно із застосуванням різних методів аналізу. Адже неефективність використання ресурсної бази може призвести до втрати платоспроможності і, відповідно, зниження рентабельності підприємства, на що впливають проблеми з поставками, виробництвом і реалізацією продукції чи наданням послуг.

Постійне вдосконалення економічного потенціалу підприємства до відповідного рівня надає можливість впливати на ефективність формування і використання фінансових ресурсів, а саме підтримувати фінансову стійкість під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Головним завданням аналізу фінансового стану є характеристика всіх складових діяльності суб'єкта господарювання, на який впливають результати виробничої, фінансово-господарської та комерційної діяльності, що розширює резерви підтримки стійкості і відповідного рівня прибутковості й конкурентоспроможності.

Фінансова діагностика забезпечує виконання наступних завдань:

- оцінку рівня ефективності господарської діяльності та визначення негативних факторів впливу, а також причин їх виникнення;
- розробку тенденції розвитку підприємства по розрахованим показникам фінансового стану;
- забезпечення ефективного формування та використання ресурсної бази суб'єкта господарювання;
- характеристика рівня кредитоспроможності, як потенційного позичальника фінансових коштів;
- забезпечення ефективного планування і прогнозування, визначення потреби в розміщенні фінансових ресурсів;
- своєчасність впровадження антикризових програм подолання несприятливих явищ;
- характеристика політики формування та використання прибутку підприємства та оцінка ризиків у прийнятті управлінських рішень.

Ефективність системи проведення аналізу фінансового стану можлива лише за наявності відповідного забезпечення. Під ним потрібно розуміти таку ресурсну базу, яка буде достатньою для реалізації мети проведення аналізу, а саме здійснюється застосування інформаційного, методичного, матеріального, технічного та кадрового забезпечення.

Досить важливу роль відіграє саме інформаційне забезпечення, адже воно поєднує різні управлінські елементи в загальну систему. Інформаційною базою для розрахунку показників фінансової діяльності

підприємства є дані річної фінансової звітності: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, дані статистичної звітності та інші оперативні дані підприємства.

Діагностування фінансового стану і стійкості функціонування підприємства включає в себе два основних етапи: експрес-діагностику і фундаментальну діагностику і здійснюється на всіх стадіях циклу кругообігу капіталу, тому що фінансові труднощі можуть виникнути на будь-якій із них.

Проведення експрес-діагностики фінансового стану дає можливість виявити слабкі сторони підприємства, тобто виявити порушення, спричинені впливом зовнішніх і внутрішніх загроз, попереджає про появу негативних тенденцій у діяльності суб'єкта господарювання. До переліку головних слабких сторін, які можуть охарактеризувати ранній етап фінансової кризи, відносять: обсяг кредиторської заборгованості і прострочених позик, дебіторської заборгованості, обсяги збитків, зменшення вартості основних засобів та ін.

Вагоме значення діагностики фінансового стану суб'єкта господарювання полягає в його призначенні для виконання низки завдань, де виділимо основні з них:

- визначення стану діяльності підприємства;
- здійснення прогнозу фінансового стану підприємства;
- виявлення факторів, які можуть або вже вплинули на фінансові параметри господарюючого суб'єкта;
- ідентифікація можливих шляхів поліпшення або регенерації стану функціонування підприємства;
- звуження інформаційної невідповідності між особами, які відповідають за прийняття фінансових рішень, й об'єктом управління.

Проведення аналізу фінансового стану потрібно здійснювати відповідно до контексту його потенціалу й подальшого розвитку. Цей підхід передбачає розгляд підприємства як загальної складної системи, яка функціонує у досить нестабільному економічному середовищі.

Згідно з існуючими методиками аналізу фінансового стану є базові умови для визначення критерію оцінки системності. Тому для проведення комплексної оцінки підприємства потрібно застосовувати принцип системності, який включає взаємозв'язку всіх фінансових показників, що враховує залежні галузеві індикатори.

Для підтримки ефективної господарської діяльності в сучасних умовах розвитку для підприємства важливо вміти не тільки проводити оцінку поточного фінансово-економічного стану, але ще і здійснювати прогноз майбутніх змін з урахуванням впливу всіх факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Головним завданням прогнозування на завершальних етапах фінансового аналізу можна вважати зниження тієї ймовірної невизначеності, яка пов'язана з прийняттям економічно важливих управлінських рішень, орієнтованих на майбутнє. Під час такого підходу фінансова діагностика може використовуватися для обґрунтування як короткострокових, так і довго-

строкових управлінських рішень; як засіб оцінки якості управління; як метод прогнозування майбутніх фінансових результатів тощо.

Розглядаючи систему факторів впливу на фінансовий стан підприємства, можна сказати, що найбільшу увагу у процесі його управління необхідно звертати на фактори внутрішнього впливу, адже саме цими елементами суб'єкт господарювання може управляти. Не допускати накопичення на підприємстві великої кількості товарно-матеріальних цінностей і запасів, які не приносять прибутку, а призводять до витрат (тривале зберігання може призвести до псування продукції, а також до додаткових витрат фінансових і людських ресурсів на її утримання й обслуговування).

Виявлення незадовільного фінансового стану підприємства показує негативну тенденцію в його розвитку. Усе це свідчить про несвоєчасність застосування антикризових заходів, що в подальшому призводить до втрати платоспроможності й самої життєдіяльності підприємства. Тому ефективність розвитку підприємства залежить від своєчасної діагностики виникнення кризових явищ і заходів щодо подолання таких проблем. Тому для забезпечення стабільного розвитку підприємства важливим є виявлення кризових явищ на ранніх стадіях їх виникнення та впровадження відповідної антикризової програми. Система діагностики виявлення проблем охоплює у собі визначення об'єкта спостереження, створення інформаційної бази й розрахунок коефіцієнтів, що характеризують у динаміці вплив негативних факторів на діяльність підприємства.

На сучасному нестабільному розвитку економіки досить важлива загроза втрати платоспроможності підприємства. Що може пояснюватися зміною темпу інфляції, законодавчими змінами, підвищенням цін на матеріали й обладнання. Без впровадження своєчасних антикризових заходів це призведе до банкрутства підприємства. Для забезпечення ефективного управління та поліпшення фінансового стану на кожному підприємстві необхідні розробка й забезпечення реалізації основних напрямів удосконалення фінансового стану. Ці шляхи повинні бути адаптованими до особливостей і цілей функціонування, стану фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, аспектам функціонування цього підприємства на ринку, до цілей і політики зі збуту продукції, особливостей і якості менеджменту, завданням його стратегії розвитку і фінансової ментальності власників.

## ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновки, що основна мета діагностики фінансового стану підприємства, це оперативне прийняття управлінських рішень із метою уникнення фінансової кризи на підприємстві, швидкого реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, здійснення заходів спрямованих на відновлення і зростання платоспроможності підприємства, його прибутковості за належного рівня ліквідності та фінансової стійкості.

### Список використаних джерел

1. Дехтяр Н.А., Дейнека О.В. Фінансово-економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення.

*Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство*: колективна монографія / За заг. ред. К.С. Шапошникова та ін. У 2 томах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Т. 2. С. 254–266.

2. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ: Знання, 2007. 668 с.

3. Колчина Н.В. Финансы предприятий. М.: Финансы; ЮНИТИ, 1998. 413 с.

4. Коробов М.Я. Финансово-экономический анализ деятельности предприятия. К.: Знання, 2012. 294 с.

5. Москаленко В.П., Пластун О.Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа діагностики його банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 6. С. 180–192.

6. Черниш С.С. Обзор методик анализа инвестиционной привлекательности предприятия. *Инновационная экономика*. 2013. № 5. С. 87–92.

7. Онисько С.М., Марич П.М. Финансы підприємств. Львів: Магнолія, 2010. 366 с.

8. Герасименко Г.П., Маркарян Э.А., Шумилин Е.П. Управленческий, финансовый и инвестиционный анализ. Москва: Издательский центр «МарТ», 2008. 160 с.

9. Поддериогін А.М. Финансы підприємств. К.: КНЕУ, 2013. 219 с.

10. Сметанюк О.А., Кругляк С.О. Фінансова стійкість у системі фінансової безпеки підприємства. *Економічний простір*. 2014. № 85. С. 187–196.

### References

1. Dekhtiar N.A., Deineka O.V. Financial and economic

security of the enterprise: the essence and mechanism of provision. *Strategies of economic development: state, region, enterprise*: collective monograph / ed. K.S. Shaposhnikov et.al. In 2 vol. Kherson: Helvetica, 2015. Vol. 2. pp. 254–266. (in Ukrainian).

2. Savitska H.V. Economic analysis of the enterprise. Kyiv, 2007. 668 p. (in Ukrainian).

3. Kolchyna N.V. Finance of enterprises. Moscow: Finance; UNITI, 1998. 413 p. (in Russian).

4. Korobov M.Y. Financial-economic analysis of enterprises. Kyiv, 2012. 294 p. (in Ukrainian).

5. Moskalenko V.P., Plastun O.L. Comprehensive assessment of the financial condition of the enterprise as a basis for diagnosing its bankruptcy. *Actual problems of economy*. 2006. № 6. pp. 180–192 (in Ukrainian).

6. Chernysh S.S. Review of methods of analysis of investment attractiveness of the enterprise. *Innovative economy*. 2013. № 5. pp. 87–92. (in Ukrainian).

7. Onysko S.M. Marych P.M. Finance of enterprises. Lviv: Magnoliia, 2010. 366 p. (in Ukrainian).

8. Gerasimenko G.P., Markaryan E.A., Shumilin E.P. Management, financial and investment analysis. Moscow: Mart, 2008. 160 p. (in Russian).

9. Podderioghina A.M. Finance of enterprises. Kyiv: KNEU, 2013. 219 p. (in Ukrainian).

10. Smetaniuk O.A., Kruhliak S.O. Financial stability in the system of financial security of the enterprise. *Economic space*. 2014. № 85. pp. 187–196. (in Ukrainian).



**АНТИПЕНКО**  
Надія Василівна  
0669222201@ukr.net

УДК 368.013 (045)

**УШОВА**  
Марія Миколаївна  
ushovamasha@gmail.com

**СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ  
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ  
ПІДПРИЄМСТВ**

**RISK INSURANCE OF AGRICULTURAL  
ENTERPRISES**

к.е.н., доцент, завідувач  
кафедри, Національний  
Авіаційний університет

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\).2](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2).2)

студентка, Національний  
Авіаційний університет

*ANTYPENKO Nadiia Vasylivna – PhD in Economics, Associate Professor, National Aviation University*

*USHOVA Mariia Mykolaivna – student, National Aviation University*

*Статтю присвячено тлумаченню та аналізу страхуванню ризиків сільськогосподарських підприємств. Сільськогосподарське страхування – одне з найбільш специфічних видів страхування, адже величезна кількість природних факторів та настання надзвичайних подій (посуха, повені, різкі зміни температури повітря, вологість, а також комахи-шкідники) є постійними й неминучими ризиками будь-якого сільського господарства. Вони спричиняють неабиякі фінансові втрати, і тому така галузь господарства має знаходити надійні можливості для захисту від них. Ризик у сільському господарстві розглядається як загроза або можливість відхилення очікуваних результатів діяльності або прийнятих рішень від запланованих. Також у статті розглянуто досвід роботи з цим питанням іноземних країн.*

\* \* \*

*Статья посвящена толкованию и анализу страхованию рисков сельскохозяйственных предприятий. Сельскохозяйственное страхование – одно из самых специфических видов страхования, ведь огромное количество природных факторов и наступления чрезвычайных событий (засуха, наводнения, резкие изменения температуры воздуха, влажность, а также насекомые-вредители) являются постоянными и неизбежными рисками любого сельского хозяйства. Они вызывают серьезные финансовые потери, и поэтому такая отрасль хозяйства должна находить надежные возможности для защиты от них. Риск в сельском хозяйстве рассматривается как угроза или возможность отклонения ожидаемых результатов деятельности или принятых решений от запланированных. Также в статье рассмотрен опыт работы с данным вопросом зарубежных стран.*

\* \* \*

*The paper is devoted to the interpretation and analysis of risk insurance of agricultural enterprises. Agricultural insurance is one of the most specific types of insurance, because a huge number of natural factors and emergencies (drought, floods, sudden changes in air temperature, humidity, and insect pests) are constant and inevitable risks of any agriculture. They cause considerable financial losses, and therefore such a sector of the economy must find reliable opportunities to protect against them. One of the risky types of insurance is agricultural risk insurance. This type of insurance is an important means of reducing the degree of risk in agriculture. The paper considers the peculiarities of the functioning of the agricultural segment of the insurance market in foreign countries. The possibility of attracting and adapting foreign experience of state financial support to the insurance market of Ukraine within the framework of basic insurance models is determined. The purpose of the study is to study and generalize risks in insurance, insurance models, foreign experience in agricultural production, development of recommendations for improving insurance operations for public financial support in the agricultural sector of Ukraine, taking into account foreign experience. Risk in agriculture is seen as a threat or possibility to deviate from the expected results of activities or decisions made from the planned ones. The paper also considers the experience of working with foreign countries on this issue.*

*The purpose of the paper is to study the theoretical aspects of risk insurance that arise in the implementation of business activities in agriculture, justification of ways to improve the legislative and financial influence of the state in this process. The purpose of state assistance is to develop insurance infrastructure, standardize insurance conditions, reduce the cost of insurance products for agricultural users and improve the quality of insurance products. So, the main task for insurers of Ukraine is to gain and maintain a decent reputation and provide effective insurance services. Today, the state is trying to improve and stabilize the situation in the agricultural sector, for example, it involves the practice of providing state support in insurance of agricultural products (providing from the state budget to agricultural producers in the form of subsidies to reimburse part of the insurance payment actually paid for them).*

**Ключові слова:** страхування, страхування ризиків, сільське господарство, страховик, страхувальник

**Ключевые слова:** страхование, страхование рисков, сельское хозяйство, страховщик, страхователь

**Keywords:** insurance, risk insurance, agriculture, insurer, insurer

## ВСТУП

Одним із ризикових видів страхування є страхування сільськогосподарських ризиків. Цей вид страхування є важливим засобом зниження ступеня ризику у сільському господарстві. У статті розглядаються особливості функціонування сільськогосподарського сегменту страхового ринку зарубіжних країн.

Визначено можливість залучення та адаптації закордонного досвіду державної фінансової підтримки до страхового ринку України у рамках базових моделей страхування. Метою дослідження є вивчення та узагальнення ризиків у страхуванні, моделей страхування, закордонного досвіду у галузі сільськогосподарського виробництва, розроблення рекомендацій стосовно вдосконалення страхових операцій із державної

фінансової підтримки в сільськогосподарському секторі України з урахуванням закордонного досвіду.

**МЕТА** роботи полягає у вивченні теоретичних аспектів страхування ризиками, які виникають під час здійснення підприємницької діяльності в сільському господарстві, обґрунтування шляхів покращення законодавчого та фінансового впливу держави у цьому процесі. Метою допомоги держави є розвиток страхової інфраструктури, стандартизація умов страхування, зниження вартості страхових продуктів для сільськогосподарських користувачів та підвищення якості страхових продуктів.

#### *Аналіз останніх досліджень та публікацій*

Дане питання є об'єктом дослідження багатьох науковців. Вагомі напрацювання стосовно страхування в аграрній сфері здійснили такі вчені: В. Базилевич, О. Гудзь, М. Дем'яненко, М. Мних, С. Навроцький, С. Осадець та ін.

#### **РЕЗУЛЬТАТИ**

В умовах ринкової економіки, коли підприємства здійснюють підприємницьку діяльність на власний ризик, кожне підприємство відповідає за всі свої дії.

Сільськогосподарське виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Ризиковість аграрного бізнесу визначає низку факторів, таких як сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології, низка інших причин. Це твердження справедливе для сільського господарства всіх країн, але особливо великим ризикам підлягає сільськогосподарське виробництво країн, економіки яких розвиваються або перебувають у процесі трансформації. Аграрні реформи та становлення ринкових взаємовідносин, зміна форм власності та форм господарювання значно збільшують ступінь невизначеності соціально-економічних процесів у сільському господарстві, і відповідно посилюють вплив ризиків на аграрний бізнес. Сучасний стан розвитку страхування сільськогосподарської продукції не відповідає своєму основному завданню – управляти ризиками в аграрному секторі економіки, для забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва. Так, у сільському господарстві України страхується до 5% ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 70–80%. Водночас на території України втрати врожайності від несприятливих погодних умов в окремі роки можуть сягати 45–50%.

Основною та бюджетотворюючою галуззю економіки України є сільське господарство, але воно також є найризикованішим виробництвом (70% доходів, якого залежить від природно-кліматичних умов). Це пояснюється особливістю виробничого процесу і тривалим періодом дозрівання та вирощування товарної продукції, під час яких продукт праці піддається впливу природних процесів. Рослиництво більше залежить від кліматичних умов, ніж будь-яка інша галузь сільськогосподарського виробництва. Впродовж декількох місяців сільськогосподарські культури перебувають під абсолютним впливом метеорологічних чинників. Крім того, основним ресурсом

виробництва у сільському господарстві є земля, а її природні характеристики тісно пов'язані з агрокліматичними умовами. На відміну від інших секторів економіки країни продуктивність землі не може бути точно розрахована, а її природний та економічний характер підлягає змінам під впливом різних чинників. Основним інструментом управління і зниження бізнес-ризиків та компенсації понесених витрат у разі форс-мажорних обставин є страхування. У сучасних вітчизняних реаліях система агрострахування є мало-розвинутою та непопулярною серед сільськогосподарських виробників, хоча територія нашої країни все більше піддається різним природним та стихійним лихам (посуха, надмірна вологість, град, мороз, вітер). Страхування надає виробникам сільськогосподарської продукції фінансовий захист у разі виникнення страхового випадку.

Сьогодні страхування сільськогосподарських ризиків в Україні є необхідним атрибутом цивілізованої, сучасної та ефективної системи управління, а також потребує державної підтримки та регулювання. Популяризація страхування у сільському господарстві є одним із найбільш складних елементів переходу до стабільної економіки в аграрному виробництві. Роль страхування у забезпеченні захищеності аграрних підприємств від ризикових ситуацій складно переоцінити, оскільки це потужний фінансовий стабілізатор, що дозволяє компенсувати збитки, які виникають внаслідок настання несприятливих подій техногенного та природного характеру. Повною мірою це належить до страхування сільськогосподарських ризиків. Рівень агрострахування в Україні становить усього лише 5-7%, тоді як у Польщі цей показник знаходиться на рівні 30%, у Німеччині – понад 60% в Італії – майже 80%. Однією з найбільш очевидних причин, з якої агрострахування не стало ефективним інструментом фінансового захисту в галузі, є недостатня інформованість виробників сільськогосподарської продукції про його можливості, а також під час укладання договору страхування часто невірно оцінюється рівень страхового покриття. У результаті настання страхового випадку сільськогосподарські виробники постають перед проблемою, що страхова сума не відповідає реальним втратам (рис. 1).

Сьогодні страхові компанії пропонують сільськогосподарським товаровиробникам у рамках добровільного страхування програми, що передбачають повний страховий захист їх майна. Такі програми охоплюють більшість ризиків, пов'язаних із виробничою діяльністю сільськогосподарських підприємств, а також із лізингом та кредитуванням. Головна мета страхування сільськогосподарських ризиків – це часткова або повна компенсація фермеру втрати врожаю, яка можлива через несприятливі природні явища, такі як посуха, град або ураган, а також від пожежі. Іншою метою страхування є покращення фінансового становища сільськогосподарського виробника з погляду його кредитоспроможності. Кредитні організації всіх типів – банки, кредитні спілки, приватні особи – віддають перевагу тому сільськогосподарському виробнику, який має гарантію збереження певного рівня свого доходу за настання стихійних лих і втрати врожаю.

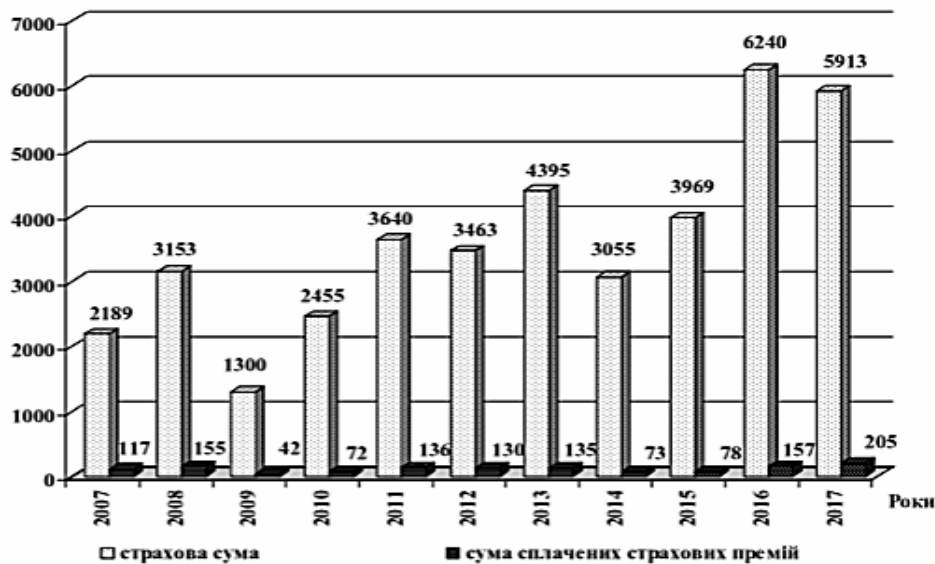


Рис. 1. Динаміка співвідношення страхових сум до сум сплачених премій, млн грн

Але в Україні недостатньо якісних страхових продуктів, які б мали прозорі та прості правила страхування врожаю та безпосередньо отриманого в майбутньому прибутку, крім того, відчувається недостатня державна підтримка – ці фактори стримують розвиток страхування в аграрній сфері виробництва. Страхування сільськогосподарських культур в Україні є обмеженим інструментом, оскільки стосується лише виробництва та втрати прибутковості через природні та біологічні ризики. Страхування врожаю охоплює процес його зростання від часу посіву до досягання, проте не враховуються ризики, що виникають у майбутньому після збору. На сьогодні сільськогосподарські виробники потребують не тільки компенсування втрати урожайності (за причини несприятливих умов природно-кліматичного характеру), а й комплексного страхування загального прибутку підприємства (наприклад, крім страхування врожайності страховий договір, може включати страхування від заниженої ціни зернотрейдерів, збитки від зберігання після збору врожаю або ринкові ризики). Тому формування та розроблення комплексної програми страхування, яка б повною мірою захистила майно та майнові інтереси сільськогосподарських підприємств, є першочерговим завданням для популяризації страхування в Україні. Такий комплексний продукт страхування має пов'язувати між собою ризики, що виникають у процесі банківського кредитування, матеріально-технічного забезпечення, маркетингової та виробничої діяльності аграрних підприємств і максимально покриває збитки від них. Подібна конвергенція фінансових інститутів, добре розвинена в західних країнах та, насамперед, повинна будуватися на ефективній державній підтримці страхування. Правове регулювання та державна підтримка страхування сільськогосподарської діяльності в Україні розпочалася з прийняття Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 рр.».

Слід зазначити, що програма державної підтримки введена ЗУ «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 01.07.2012 р. № 4391 у 2018 р. не виконує свого завдання, бо з державного бюджету не виділяються

суми на субсидування для оплати частини страхового платежу (страхової премії) за договорами агрострахування для сільськогосподарських товаровиробників. У зв'язку з цим потрібно удосконалити чинну законодавчу базу для того, щоби вищезазначений закон ефективно працював на користь агровиробників. Страхові компанії, держава та підприємства мусять спільно розробити якісну комплексну програму страхування для сільськогосподарських підприємств.

В Україні за результатами 2017 р. страхуванням сільськогосподарських ризиків мають право займатися 15 страхових компаній, які відповідно до вимог чинного законодавства отримали ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарської продукції (табл. 1). Загальна сума страхових платежів у 2018 р. становила 259079,3 тис. грн.

У 2018 р. загальна сума страхових виплат на користь аграрних підприємств становила 93588,5 тис. грн. Лідером зі страхових виплат є «АСКА» – виплачено за договорами 57644,0 тис. грн, що становить 62 % від загальної суми.

## ВИСНОВКИ

Отже, головним завданням для страховиків України є завоювання й утримання гідної репутації та надання ефективних страхових послуг. На сьогодні держава робить спроби для покращення і стабілізації ситуації в аграрному секторі, наприклад, вона залучає практику надання державної підтримки у страхуванні сільськогосподарської продукції (надання з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу, фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції, у порядку, встановленому Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»). Варто зазначити, що відновлення страхування сільськогосподарських ризиків із державною підтримкою на даному етапі слід вважати головною рушійною силою подальшого розвитку сільськогосподарського страхування.

Таблиця 1

Основні компанії на ринку страхування сільськогосподарських ризиків у 2018 р.

№	Назва компаній	Сума страхових платежів, тис. грн	Приріст страхових платежів, тис. грн	Сума страхових виплат, тис., грн	Рівень виплат, %	Рівень перестраховання, %
1	Універсальна	129847,2	370,08	2,7	0,00	25,69
2	PZU Україна	41199,0	2,84	19860,3	48,21	74,49
3	Країна	20881,7	61,97	171,5	0,82	60,0
4	Інго Україна	20694,0	-4,30	2636,0	12,74	43,55
5	Українська Аграрно-страхова компанія	12006,5	20,05	1463,9	12,19	13,66
6	АСКА	9243,0	-81,20	57644,0	622,25	96,52
7	АХА страхування	8557,0	83,51	679,0	7,94	56,28
8	БРОКБІЗНЕС	5763,6	46,81	10730,8	186,18	35,17
9	Гардіан	2999,6	0,00	0,00	0,00	56,99
10	КРЕДО	2868,0	0,00	0,00	0,00	86,92
11	АРСЕНАЛ страхування	2555,0	-95,18	50,0	19,6	0,00
12	UPSK	934,6	158,46	29,0	3,10	0,00
13	ТАС СГ	686,9	27,27	71,1	10,35	9,81
14	ПРОВІДНА	616,0	-22,88	233,2	37,86	0,00
15	ОРАНТА-СІЧ	227,2	6,72	17,0	7,48	0,00
	Усього	259079,3	-	93588,5	36,12	-

**Список використаних джерел**

1. Соловей Н.В., Юдін В.К. Моделювання страхового захисту операційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Науковий журнал «Економіка і управління»*. 2019. № 1 (81). С. 86–93.
2. Мельник О.І., Кульбачна Л.А., Жулім М.С. Аналіз сучасного стану страхового ринку в Україні. *Ел. наук. фах. в-ня з економічних наук.: «Modern Economics»*. 2018. 16 с.
3. Яцух О.О. Ринок агостраховання в Україні: перспективи та розвиток. *Економіка та суспільство*: Вип. 7. Мукачеве, 2016. 56 с.
4. Луценко О.А., Поливана Л.А. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку аграрного страхування: Вісник Харк. нац. тех.-го ун-т сільського господарства імені Петра Василенка. Харків, 2018. 123 с.
5. Гречанюк Л.М. Страхування як метод ризик-менеджменту в агросфері. *Науковий вісник НУБІП України. Серія «Економіка. Аграрний менеджмент. Бізнес»*. Київ, 2016. 45 с.
6. Залетов О. М. Агостраховання як складова продовольчої безпеки. *Науковий вісник НУБІП України. Серія «Економіка. Аграрний менеджмент. Бізнес»*. Київ, 2014. 55 с.
7. Внукова Н.М., Успенко В.І., Временко Л.В., Кондратенко Д.В. Страхування: теорія та практика. Харків: Бурун, 2014. 77 с.
8. Герасименко С.С. Статистика. Київ, 2010. 27 с.
9. Горбач Л.М. Страхова справа. Луцьк, 2011. 25 с.

**References**

1. Solovei N.V., Yudin V.K. Modeling of insurance protection of operational activity of agricultural enterprises. *Scientific journal "Economics and Management"*. 2019. № 1 (81). pp. 86–93. (in Ukrainian).
2. Melnyk O.I., Kulbachna L.A., Zhulim M.S. Analysis of the current state of the insurance market in Ukraine. *Modern Economics*. 2018. 16 p. (in Ukrainian).
3. Yatsukh O.O. Agricultural insurance market in Ukraine: prospects and development. *Economy and Society*: Vol. 7. Mukachevo, 2016. 56 p. (in Ukrainian).
4. Lutsenko O.A., Polivana L.A. Current state and prospects of agricultural insurance market development: *Bulletin of Kharkiv. nat. Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko*. Kharkiv, 2018. 123 p. (in Ukrainian).
5. Hrechaniuk L.M. Insurance as a method of risk management in the agricultural sector. *Scientific Bulletin of NULES of Ukraine. Series "Economics. Agricultural management. Business"*. Kyiv, 2016. 45 p. (in Ukrainian).
6. Zaliyev O.M. Agricultural insurance as a component of food security. *Scientific Bulletin of NULES of Ukraine. Series "Economics. Agricultural management. Business"*. Kyiv, 2014. 55 p. (in Ukrainian).
7. Vnukova N.M., Uspalenko V.I., Vremenko L.V., Kondratenko D.V. Insurance: theory and practice. Kharkiv: Burun, 2014. 77 p. (in Ukrainian).
8. Herasimenko S.S. Statistics. Kyiv, 2010. 27 p. (in Ukrainian).
9. Horbach L.M. Insurance business. Lutsk, 2011. 25 p. (in Ukrainian).

ЧЕРНЯЄВА

Анна Олександрівна  
anna2501@gmail.com

УДК 658.1

КОНДРАТЕНКО

Анастасія Андріївна

ВИКОРИСТАННЯ РЕЙТИНГОВОЇ  
МЕТОДИКИ ДЛЯ ОЦІНКИ  
ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

USE OF RATING METHODOLOGY FOR  
EVALUATION OF THE FINANCIAL  
CONDITION OF THE ENTERPRISE

к. е. н., доцент, Харківський  
торгівельно-економічний  
інститут КНТЕУ

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2).3)

студентка, Харківський  
торгівельно-економічний  
інститут КНТЕУ

**CHERNIAIEVA Anna Oleksandrivna** – PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv Trade and Economic Institute of KNTEU

**KONDRATENKO Anastasiia Andriivna** – student, Kharkiv Trade and Economic Institute of KNTEU

У статті досліджено сутність та особливості використання рейтингової оцінки фінансового стану українських підприємств у сучасних економічних умовах. На підставі даних публічної фінансової звітності підприємства за період 2017-2019 рр. проведено розрахунки показників фінансового стану підприємства за методикою рейтингової оцінки. Визначено переваги та недоліки використання рейтингової оцінки фінансового стану підприємства. Загалом використання рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є ефективним інструментом фінансового аналізу, що дає змогу отримати підсумкову оцінку фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства.

\* \* \*

В статье исследована сущность и особенности использования рейтинговой оценки финансового состояния украинских предприятий в современных экономических условиях. На основании данных публичной финансовой отчетности предприятия за период 2017–2019 гг. проведены расчеты показателей финансового состояния предприятия по методике рейтинговой оценки. Определены преимущества и недостатки использования рейтинговой оценки финансового состояния предприятия. В целом использование рейтинговой оценки финансового состояния предприятия является эффективным инструментом финансового анализа, позволяет получить итоговую оценку финансово-хозяйственной деятельности исследуемого предприятия.

\* \* \*

**Introduction.** A necessary condition for effective corporate finance management, rational use of enterprise resources is a reliable and comprehensive evaluation of the financial condition of the enterprise. In the modern practice of financial management, the problem of qualitative and quantitative justification of management financial decisions is solved through the widespread use of information about the financial condition of enterprises, which are the main subjects of economic relations.

**The purpose of the paper** is to research of essence and features of use of a rating evaluation of a financial condition of the Ukrainian enterprises in modern economic conditions

**Results.** There are many methods for evaluation the financial condition of an enterprise: balance methods, express analysis, efficiency analysis, bankruptcy evaluation, rating evaluation, integrated evaluation. The choice of method of conducting a comprehensive evaluation of the financial condition of the enterprise depends on a number of factors: type of economic system, the degree of development of market relations, the peculiarities of the balance sheet and other forms of reporting, industry characteristics, type of activity, form of ownership of the enterprise, etc. We recommend the rating evaluation of the financial condition of the enterprise. The methodology of rating evaluation of the financial condition of the enterprise is based on an integrated approach; indicators of profitability, liquidity, financial independence and financial stability of the enterprise, and also data on efficiency of use of financial resources and production potential of the enterprise are used at its construction. Calculations of indicators of the financial condition of the enterprise according to the rating assessment method were carried out on the basis of the data of the company's public financial statements for the period 2017–2019. According to the results of calculations, the enterprise received a score of 0.615 points, which corresponds to the AA rating.

**Conclusion.** The use of rating assessment of the financial condition of the enterprise is an effective tool of financial analysis, which allows to obtain a final evaluation of the financial and economic activities of the investigated enterprise.

**Ключові слова:** фінансовий стан підприємства, фінансовий аналіз, коефіцієнтний аналіз, рейтингова оцінка, фінансова стійкість підприємства

**Ключевые слова:** финансовое состояние предприятия, финансовый анализ, коэффициентный анализ, рейтинговая оценка, финансовая устойчивость предприятия

**Keywords:** financial condition of the enterprise, financial analysis, coefficient analysis, rating evaluation, financial stability of the enterprise

## ВСТУП

Необхідною умовою ефективного управління корпоративними фінансами, раціонального використання ресурсів підприємства є достовірна та всебічна оцінка фінансового стану підприємства. У сучасній практиці

фінансового менеджменту проблема якісного й кількісного обґрунтування управлінських фінансових рішень вирішується за допомогою широкого використання інформації про фінансовий стан підприємств, які є основними суб'єктами економічних відносин.

Аналіз публікацій, присвячених питанням оцінки

фінансового стану підприємств дає підстави визначити, що фінансовий стан підприємства характеризується сукупністю параметрів, які виражають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів підприємства.

Серед останніх публікацій варто виділити наукові праці Т.В. Безбородової [1], яка досліджувала сутність та необхідність аналізу фінансового стану; О.М. Бунди та О.М. Перової [2], які приділили увагу методичним аспектам аналізу фінансового стану підприємства; А.В. Ковалевської та С.І. Асєєва [5], що здійснили критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства. Водночас проблеми аналізу фінансового стану підприємства та його оцінки залишаються актуальними й потребують постійного моніторингу з метою визначення шляхів удосконалення методики фінансового аналізу та розробки заходів щодо забезпечення стабільного фінансового стану суб'єктів господарювання.

**МЕТА** статті полягає у дослідженні сутності та особливостей використання рейтингової оцінки фінансового стану українських підприємств у сучасних економічних умовах.

### МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є наукові праці вітчизняних фахівців із питань фінансового аналізу та оцінки фінансового стану підприємства. Під час проведення дослідження використані методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

### РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних економічних умовах не викликає сумнівів той факт, що фінансовий стан підприємства потребує систематичної та всебічної оцінки з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу.

Аналітичний огляд фінансово-економічної літератури дозволяє стверджувати, що у питанні стосовно групування та методів обчислення показників оцінки фінансового стану підприємства не має єдиної думки серед фахівців. Найбільш поширеними є балансові методи, експрес-аналіз, коефіцієнтний аналіз, оцінка ймовірності банкрутства, рейтингова оцінка, інтегральна комплексна оцінка.

Як зазначають І.М. Сафронська і Г.С. Белай, вибір методу проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства залежить від низки чинників: типу економічної системи, ступеня розвиненості ринкових відносин, особливостей побудови балансу та інших форм звітності, галузевих особливостей, виду діяльності, форми власності підприємства тощо. Методи оцінки можуть використовуватися паралельно, а також частково, доповнюючи один одного [7, с. 65].

З метою отримання об'єктивного уявлення про фінансове положення підприємства та перспективи його розвитку можна рекомендувати проведення рейтингової оцінки фінансового стану підприємства.

Методиці рейтингової оцінки фінансового стану підприємства присвячено чимало наукових праць вітчизняних вчених, зокрема така методика досліджувалася Н.М. Гаркушею, Т.О. Сідоровою та О.О. Горшанською [3], В.Р. Кобилецьким [4], А.В. Кужельок і

Т.В. Стаднюк [6], І.М. Сафронською та Г.С. Белай [7].

Підсумкова рейтингова оцінка, що розроблена В.Р. Кобилецьким, враховує всі найважливіші параметри (показники) фінансово-господарської та виробничої діяльності підприємства, тобто господарської активності загалом. Точна й об'єктивна оцінка фінансового стану не може базуватися на довільному наборі показників. Тому вибір та обґрунтування вихідних показників фінансово-господарської діяльності мають здійснюватися відповідно до досягнень теорії фінансів підприємства, виходити з цілей оцінки, потреб суб'єктів управління в аналітичній оцінці [4].

Методика розрахунку рейтингової оцінки фінансового стану підприємства подана у табл. 1.

Для відображення результату використовується класична градація фінансового стану від D до AAA. Використовуючи отриманий показник можна зіставити його з наступною таблицею стану підприємства (табл. 2).

Для висвітлення методичних аспектів рейтингової оцінки фінансового стану підприємства нами використовувались дані фінансової звітності ТОВ «Екотек» за 2017-2019 рр.

Отже, проведемо рейтингову оцінку стану досліджуваного підприємства (табл. 3).

За результатами проведення рейтингової оцінки фінансового стану ТОВ «Екотек» можна зробити загальний висновок про дуже добрий фінансовий стан підприємства, оскільки підприємство отримало оцінку 0,615 бали, що відповідає рейтингу AA.

Отже, розглянута методика рейтингової оцінки фінансового стану підприємства робить кількісно вимірною оцінку надійності ділового партнера за результатами його поточної й попередньої діяльності, адже значна роль приділяється показникам поточного року й дещо менша увага – попереднім періодам.

### ВИСНОВКИ

На закінчення узагальнимо переваги та недоліки розглянутої методики рейтингової оцінки фінансового стану підприємства.

Перевагами пропонованої В.Р. Кобилецьким методики рейтингової оцінки фінансового стану підприємства можна вважати: по-перше, те, що дана методика базується на комплексному підході; під час її побудови використовуються показники рентабельності, ліквідності, фінансової незалежності та фінансової стійкості підприємства, а також дані про ефективність використання фінансових ресурсів та виробничий потенціал підприємства. По-друге, розрахунок показників здійснюється на основі даних публічної звітності підприємств, що робить методику рейтингової оцінки масовою та дозволяє контролювати зміни у фінансовому стані підприємства всіма учасниками фінансово-господарчого процесу.

Недоліками розглянутої методики рейтингової оцінки є те, що вона враховує тільки балансові показники та показники звіту про фінансові результати. Крім того, не враховується специфіка діяльності підприємства залежно від галузі.

Підсумовуючи відзначимо, що використання рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є ефективним інструментом фінансового аналізу, що

дозволяє отримати підсумкову оцінку фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства. Водночас з метою усунення недоліків даної методики можна порекомендувати змінити набір вихідних

показників фінансово-господарської діяльності підприємства відповідно до цілей та потреб суб'єктів управління в аналітичній оцінці.

Таблиця 1

**Методика розрахунку рейтингової оцінки фінансового стану підприємства [4]**

Показник	Вага показника	Кількість балів	Рейтингова оцінка		Середня оцінка	Оцінка з урахуванням ваги
			Рік 1	Рік 2		
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	0,15	- якщо показник вищий 5%, то 1 бал; - якщо 0-5%, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a1	b1	$c1=0,35 \times a1 + 0,65 \times b1$	$0,15 \times c1$
Рентабельність активів	0,15	- якщо показник вищий 20%, то 1 бал; - якщо 0-20%, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a2	b2	$c2=0,35 \times a2 + 0,65 \times b2$	$0,15 \times c2$
Фінансова автономія	0,15	- якщо показник вищий 0,5, то 1 бал; - якщо 0,4-0,5, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a3	b3	$c3=0,35 \times a3 + 0,65 \times b3$	$0,15 \times c3$
Поточна ліквідність	0,1	- якщо показник вищий 1,2, то 1 бал; - якщо 0,8-1,2, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a4	b4	$c4=0,35 \times a4 + 0,65 \times b4$	$0,1 \times c4$
Приріст збуту (без ПДВ)	0,1	- якщо показник вищий 40%, то 1 бал; - якщо 20-40%, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a5	b5	$c5=0,35 \times a5 + 0,65 \times b5$	$0,1 \times c5$
Рентабельність реалізованої продукції по прибутку від продажів	0,1	- якщо показник вищий 15%, то 1 бал; - якщо 0-15%, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a6	b6	$c6=0,35 \times a6 + 0,65 \times b6$	$0,1 \times c6$
Приріст власного капіталу	0,1	- якщо показник вищий 30%, то 1 бал; - якщо 15-30%, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a7	b7	$c7=0,35 \times a7 + 0,65 \times b7$	$0,1 \times c7$
Швидка ліквідність	0,05	- якщо показник вищий 0,8, то 1 бал; - якщо 0,8-0,4, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a8	b8	$c8=0,35 \times a8 + 0,65 \times b8$	$0,05 \times c8$
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,05	- якщо показник вищий 0,4, то 1 бал; - якщо 0,1-0,4, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a9	b9	$c9=0,35 \times a9 + 0,65 \times b9$	$0,05 \times c9$
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,05	- якщо показник вищий 0,8, то 1 бал; - якщо 0,6-0,8, то 0 балів; - якщо нижчий, то -1;	a10	b10	$c10=0,35 \times a10 + 0,65 \times b10$	$0,05 \times c10$
Усього	1					Сума значень стовпця 7

Таблиця 2

**Градація рейтингу фінансового стану підприємства [4]**

Бал		Рейтинг	Стан
від	до		
1	0,8	AAA	Відмінний
0,8	0,6	AA	Дуже добрий
0,6	0,4	A	Добрий
0,4	0,2	BBB	Позитивний
0,2	0	BB	Нормальний
0	-0,2	B	Задовільний
-0,2	-0,4	CCC	Незадовільний
-0,4	-0,6	CC	Поганий
-0,6	-0,8	C	Критичний
-0,8	-1	D	Потенційний банкрут



Таблиця 3

## Розрахунок показників рейтингової оцінки фінансового стану ТОВ «Екотек» за 2017-2019 рр.

[розраховано авторами]

Показник	Значення показників		Рейтингова оцінка (бали)		Середня оцінка	Оцінка з урахуванням ваги
	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.		
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	7,08 %	4,91 %	1	0	$0,35 \times 1 + 0,65 \times 0 = 0,35$	$0,15 \times 0,35 = 0,0525$
Рентабельність активів	19,12	29,32	0	1	$0,35 \times 0 + 0,65 \times 1 = 0,65$	$0,15 \times 0,65 = 0,0975$
Фінансова автономія	0,509	0,568	1	1	$0,35 \times 1 + 0,65 \times 1 = 1$	$0,15 \times 1 = 0,15$
Поточна ліквідність	1,494	1,219	1	1	$0,35 \times 1 + 0,65 \times 1 = 1$	$0,1 \times 1 = 0,1$
Приріст збуту (без ПДВ)	17,5 %	26,6 %	-1	0	$0,35 \times (-1) + 0,65 \times 0 = 0,35$	$0,1 \times 0,35 = 0,035$
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від продажів	20,83 %	12,95 %	1	0	$0,35 \times 1 + 0,65 \times 0 = 0,35$	$0,1 \times 0,35 = 0,035$
Приріст власного капіталу	14,67 %	30,72 %	-1	1	$0,35 \times (-1) + 0,65 \times 1 = 0,3$	$0,1 \times 0,3 = 0,03$
Швидка ліквідність	0,782	0,823	0	1	$0,35 \times 0 + 0,65 \times 1 = 0,65$	$0,05 \times 0,65 = 0,0325$
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,42	0,49	1	1	$0,35 \times 1 + 0,65 \times 1 = 1$	$0,05 \times 1 = 0,05$
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,747	0,801	0	1	$0,35 \times 0 + 0,65 \times 1 = 0,65$	$0,05 \times 0,65 = 0,0325$
Усього						0,615

**Список використаних джерел**

1. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. Вип. 1. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui\\_2014\\_1\\_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_9)
2. Бунда О.М., Перова О.М. Методичні аспекти аналізу фінансового стану підприємства. *Вісник КНУТД*. 2015. № 2 (85). С. 99–107.
3. Гаркуша Н.М., Сідорова Т.О., Горошанська О.О. Методика рейтингової оцінки фінансового стану підприємства. *Економічна стратегія й перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2009. Вип. 2. С. 38–45.
4. Кобилецький В.Р. Рейтингова оцінка фінансового стану підприємства. *Онлайн-журнал «Financial Analysis online»*. URL: <https://www.finalon.com/metodyka-rozrakhunku/237-rejtingova-otsinka-finsanovogo-stanu> (дата звернення 18.10.2020)
5. Ковалевська А.В., Асєєв С.І. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 3. С. 163–169.
6. Кужелюк А.В., Стаднюк Т.В. Рейтингова оцінка фінансового стану підприємств машинобудівної галузі України. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 3. С. 510–516.
7. Сафронська І.М., Белай Г.С. Методичні підходи до комплексної оцінки фінансового стану підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 17. С. 65–67.
8. Чемчикаленко Р.А., Майборода О.В., Линьова А.С. Особливості оцінки та аналізу фінансової стійкості підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. С. 379–385.

**References**

1. Bezborodova T.V. Nature and needs analysis of financial condition. *Economy. Management. Innovations*. 2014. Issue 1. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui\\_2014\\_1\\_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_9) (in Ukrainian).
2. Bunda O.M., Perova O.M. Methodological aspects of analysis of financial condition enterprise. *Bulletin of KNUITD*. 2015. № 2 (85). pp. 99–107 (in Ukrainian).
3. Harkusha N.M., Sidorova T.O., Horoshanska O.O. Methods of rating assessment of the financial condition of the enterprise. *Economic strategy and prospects for trade and services*. 2009. Issue 2. pp. 38–45 (in Ukrainian).
4. Kobyletskyi V.R. Rating assessment of the financial condition of the enterprise. *Online journal «Financial Analysis online»*. URL: <https://www.finalon.com/metodyka-rozrakhunku/237-rejtingova-otsinka-finsanovogo-stanu> (in Ukrainian).
5. Kovalevska A.V., Asieiev S.I. Critical analysis of methods for assessing the financial condition of the enterprise. *Business Inform*. 2012. № 3. pp. 163–169 (in Ukrainian).
6. Kuzheliuk A.V., Stadniuk T.V. Evaluation of financial condition rating of ukraine engineering industry. *Economics and Society*. 2016. Issue 3. pp. 510–516 (in Ukrainian).
7. Safronska I.M., Bielai H.S. Methodical approaches to a comprehensive assessment of the financial condition of the enterprise. *Investments: practice and experience*. 2009. № 17. pp. 65–67 (in Ukrainian).
8. Chemchikalenko R.A., Maiboroda O.V., Lynova A.S. Features of assessment and analysis of financial sustainability of the enterprise. *Market infrastructure*. 2019. Issue 32. pp. 379–385 (in Ukrainian).



**КОРНІЄНКО**Тетяна Олександрівна  
kornienkoto@ukr.netк.е.н., доцент кафедри, Уманський  
державний педагогічний  
університет імені Павла Тичини**ЧВЕРТКО**Людмила Андріївна  
luda\_um@ukr.netк.е.н., доцент кафедри, Уманський  
державний педагогічний університет  
імені Павла Тичини**ВІННИЦЬКА**Оксана Анатоліївна  
vinnytska.oksana@ukr.netк.е.н., доцент кафедри, Уманський  
державний педагогічний університет  
імені Павла Тичини

УДК 338.246

**АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ****ANALYSIS AND ASSESSMENT OF THE STATE OF ECONOMIC SECURITY OF THE REGION**DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\).4](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2).4)**KORNIENKO Tetiana Oleksandrivna** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Uman State Pedagogical University after Pavlo Tychyna**CHVERTKO Liudmyla Andriivna** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Uman State Pedagogical University after Pavlo Tychyna**VINNYTSKA Oksana Anatoliivna** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Uman State Pedagogical University after Pavlo Tychyna

У статті визначено, що економічна безпека кожного регіону має свою структуру загроз, яка охоплює весь комплекс негативних заходів економічного, соціального, правового, екологічного й інших видів впливу на територіальну цілісність і економічну безпеку регіону. Основними причинами виникнення й розвитку кризових ситуацій на території регіонів країни виступають багато факторів дестабілізації економіки. Найважливіші з них: спад виробництва; руйнування науково-технічного потенціалу; втрата країною продовольчої незалежності; ріст безробіття й ослаблення трудової мотивації; криміналізація економіки; порушення фінансового забезпечення території; втрати впливу на зовнішньому ринку тощо.

\* \* \*

В статье определено, что экономическая безопасность каждого региона имеет свою структуру угроз, которая охватывает весь комплекс негативных мер экономического, социального, правового, экологического и других видов воздействия на территориальную целостность и экономическую безопасность региона. Основными причинами возникновения и развития кризисных ситуаций на территории регионов страны выступают многие факторы дестабилизации экономики. Важнейшие из них: спад производства; разрушения научно-технического потенциала; потеря страной продовольственной независимости; рост безработицы и ослабление трудовой мотивации; криминализация экономики; нарушение финансового обеспечения территорий; потери влияния на внешнем рынке и др.

\* \* \*

**Introduction.** Formation of the market relations during the years of Ukraine's independence has significantly affected the economic condition of the state. There have been radical changes in property relations, forms and methods of the state regulation, development priorities at both the state and regional levels. In general, this has led to instability in the internal and external economic environment and the emergence of new problems related to the further economic development of the country. The list of such problems includes ensuring of the economic security of the state and a particular region.

**The purpose of the paper** is timely detection and neutralization of internal and external threats and dangers that affect the level of the economic security of the region will ensure its stable and most effective functioning at a certain time and high potential for development in future.

**Results.** The use of the proposed algorithm for formation of the state of the economic security of Cherkasy region will not only identify and neutralize threats and risks but also ensure sustainable development of the region.

**Conclusion.** Based on the conducted research, we have developed a mechanism for managing the economic security of the region, which has five stages and allows you to take into account all the requirements for solving the problem of the economic security of Cherkasy region. The main condition for ensuring sustainable development of the region and achieving positive results of financial and economic activity is the formation of an effective mechanism of economic security, which should be aimed at protecting the enterprise from internal and external threats and dangers. It is advisable to form an effective mechanism for ensuring the economic security of the region, which would fulfill a certain set of tasks. Therefore, the definition of the effectiveness of solving issues of economic security formation is proposed to be implemented on a comprehensive basis. It should be done by the evaluation of the effectiveness of the use of certain elements of the mechanism and functional components of economic security, the comprehensive assessment of the company compliance with the state of economic security and the assessment of the company effectiveness from the standpoint of sustainable development.

**Ключові слова:** економічна безпека регіону, загрози, ризики, забезпечення безпеки, сталий розвиток

**Ключевые слова:** экономическая безопасность региона, угрозы, риски, обеспечения безопасности, устойчивое развитие

**Keywords:** economic security of the region, threats, risks, security, sustainable development

## ВСТУП

Проблеми забезпечення безпеки країни, державної безпеки на рівні регіону досить складні, так само як і всі ті процеси, які відбуваються сьогодні в нашому суспільстві. Вони пов'язані з реформою в політичній, економічній, соціальній сферах. Формування правої держави, розбудови політичної системи суспільства вимагають переосмислення концепцій безпеки держави, економічної безпеки регіону як певної форми її вираження.

### Аналіз останніх досліджень і публікацій

Перші науково обґрунтовані згадки щодо поняття економічна безпека держави, регіону, підприємства тощо знаходимо у працях російських та українських науковців, таких як В. Алексеєнко, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Мунтян, О. Барановський, С. Реверчук, І. Бінько, В. Шлемко, Л. Абалкін, С. Ільяшенко, Т. Клебанова, Г. Козаченко, О. Ляшенко, Ю. Малярєвський, З. Манів, О. Новікова, В. Прохорова, О. Радіонов, А. Соснін, Т. Сухорукова, М. Фоміна та інших дослідників.

Таке їх розмаїття свідчать лише про те, що на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення сутності економічної безпеки регіону. Науковці розглядають загальні положення економічної безпеки та шляхи її досягнення здебільшого через макроекономічні індикатори й незначну увагу приділяють питанню формування моделі забезпечення економічної безпеки регіонів та механізмів її реалізації на практиці.

**МЕТА** статті – аналіз та оцінка економічної безпеки Черкаського регіону та обґрунтування пропозицій стосовно підвищення дієвості процесу формування стану економічної безпеки у регіоні.

### МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою статті є наукові публікації, матеріали періодичних видань, статистична звітність, ресурси мережі Інтернет та законодавчі й нормативно-правові акти України. Під час проведення дослідження використано методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення.

### РЕЗУЛЬТАТИ

На сучасному етапі розвитку економічної системи України, особливу увагу слід приділити проблемі забезпечення економічної безпеки її регіонів, що пов'язано з впливом дестабілізуючих факторів, які негативно впливають на економіку регіонів і становлять загрозу стабільному та стійкому розвитку країни загалом. Економічна безпека регіону – це сукупність його властивостей, що забезпечують прогресивний розвиток регіону в умовах постійного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [1–3]. Для одержання пов-

ної інформації про стан економічної безпеки у країні, визначення заходів відносно його покращення, варто систематично визначати рівень економічної безпеки кожного регіону за рядом показників. Оцінимо рівень економічної безпеки Черкаської області взявши за основу 13 основних соціально-економічних показників за 2014–2018 рр. (табл. 1).

Для оцінки економічної безпеки регіону виділимо основні соціально-економічні показники до яких входять 5 груп показників:

- 1) здатність економіки до стійкого росту;
- 2) стійкість фінансової системи;
- 3) рівень життя населення;
- 4) якість життя;
- 5) демографія [4].

Наведені фактичні дані табл. 1 порівняно з граничними значеннями дають підставу говорити наступне. Показники здатності економіки до стійкого росту: індекс валового внутрішнього продукту, індекс продукції промисловості, індекс продукції сільського господарства за період 2014–2018 рр. коливалися в бік збільшення або зменшення, тому відсутня здатність економіки до стійкого росту. Індекс споживчих цін у динаміці за період 2014–2018 рр. збільшився на 40,3 %, й у 2018 р. становив 143,8 %.

Чисельність населення з доходами нижче прожиткового мінімуму у відсотковому співвідношенні до загальної чисельності у 2018 р. збільшилась на 0,4 % порівняно з 2014 р. і становило 15,2 %, що в 1,5 рази вище норми.

Розглядаючи демографічну ситуацію, можна сказати, що природний приріст у 2018 р. становив – 7, а нормативне значення – 8 людей на 1000 населення. Коефіцієнт народжуваності у 2018 р. зменшився на 0,5 порівняно з 2014 р. і становив 9,2, але це 1,5 рази менше граничного значення, тоді як коефіцієнт смертності у 2018 р. становив 16,2, що перевищило нормативне значення майже у 2 рази.

Прийнято, що оцінка показників, які характеризують економічну безпеку, коливаються в діапазоні від 0 до 1, залежно від граничної величини. Виходячи із цього, регіон із погляду економічної безпеки може класифікуватися за 4 групами: 1) абсолютно безпечні, коли головна характеристика дорівнює 1; 2) безпечні – 0,7–0,9; 3) достатньо безпечні – 0,5–0,6; 4) небезпечні – 0–0,4 [5–7].

Граничні величини всіх показників, включені у табл. 2, розраховані виходячи з міжнародного досвіду. Якщо розмір відхилення більше 100 %, то такому показнику дається оцінка в 0 балів. У випадку коливання розміру відхилення від 0 до 100 % для кожних 10 % відхилення від граничної величини бальна оцінка знижується на 0,1 бала. У результаті усереднення бальних оцінок було визначено головну характеристику економічної безпеки регіону [3].

Таблиця 1

## Соціально-економічні показники економічної безпеки Черкаської області у 2014–2018 рр.

[складено автором за даними Головного управління статистики в Черкаській області]

Показ	Граничне значення	Фактичне значення					Розмір відхилення від граничної величини					Бальна оцінка (від 0 до 1)				
		2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
<b>1. Здатність економіки до стійкого росту:</b> індекс валового внутрішнього продукту	<b>160</b>	106,4	100,9	100,7	98,6	98,9	-33,5	-36,9	-37,1	-38,4	-38,2	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
індекс фізичного обсягу продукції промисловості	<b>150</b>	103,4	94,9	95,2	94,7	90,8	-31,1	-36,7	-36,5	-36,9	-39,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
індекс фізичного обсягу продукції сільського господарства	<b>136</b>	117,6	96,8	106,5	98,4	99,4	-13,5	-28,8	-21,7	-27,6	-26,9	0,9	0,7	0,8	0,7	0,7
<b>2. Стійкість фінансової системи:</b> індекс споживчих цін до грудня попереднього року, %	<b>140</b>	103,5	99,5	100,3	124,2	143,8	-26,1	-28,9	-28,4	-11,3	2,1	0,7	0,7	0,7	0,9	1
<b>3. Рівень життя населення:</b>																
співвідношення грошових доходів 10 % найбільш і 10 % найменш забезпеченого населення, разів	<b>7</b>	4,7	4,7	3,7	4,4	3,9	-32,9	-32,9	-47,1	-37,1	-44,3	0,7	0,7	0,5	0,6	0,6
чисельність населення з доходами нижче прожиткового мінімуму в % до загальної чисельності населення	<b>10</b>	14,8	14,5	11,2	15,2	15,2	48,0	45,0	12,0	52,0	52,0	0,7	0,7	0,9	0,7	0,7
рівень офіційного безробіття, %	<b>Не більше 5</b>	3,2	3,3	3,9	3,8	4,2	36,0	34,0	28,2	31,6	19,1	1	1	1	1	1
<b>4. Якість життя:</b>																
забезпеченість житлом, кв. м.	<b>20</b>	26,4	26,7	26,8	27,5	27,7	32,0	33,5	34,0	34,0	38,5	1	1	1	1	1
тривалість життя, років	<b>70</b>	71	71	70	70	70	1,4	1,4	–	–	–	1	1	1	1	1
<b>5. Демографія:</b> природний приріст населення на 1000 осіб	<b>3–8</b>	-6,6	-6,1	-6,6	-6,8	-7,0	182,5	176,3	-182,5	-185,0	-187,5	0	0	0	0	0
коефіцієнт народжуваності	<b>15</b>	9,7	10,1	9,6	9,8	9,2	-35,3	-32,7	-36,0	-34,7	-38,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8
коефіцієнт смертності	<b>10</b>	16,5	16,2	16,2	16,6	16,2	65,0	62,0	62,0	66,0	62,0	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
дитяча смертність	<b>10</b>	8,1	9,6	7,3	8,9	7,6	-19,0	-4,0	-27,0	-11,0	-24,0	1	1	1	1	1
<b>Коефіцієнт економічної безпеки регіону</b>												<b>0,738</b>	<b>0,715</b>	<b>0,723</b>	<b>0,677</b>	<b>0,738</b>

Таблиця 2

## Оцінка рівня економічної безпеки Черкаської області в розрізі районів на 1 січня 2019 р.

[складено автором за даними Головного управління статистики в Черкаській області]

Райони	Показники економічної безпеки				Розмір відхилення від граничної величини, %				Бальна оцінка (від 0 до 1)				Показник економічної безпеки
	індекс обсягу валової продукції сільського господарства	коефіцієнт народжуваності	коефіцієнт смертності	рівень офіційного безробіття, %									
м. Черкаси	109,4	9,3	11,6	2,2	-25,7	-34,0	12,0	127,3	0,7	0,7	0	1	0,60
м. Ватутіне	105,7	6,4	16,7	5,1	-22,3	-48,7	54,0	-2,0	0,8	0,5	0	1	0,58
м. Канів	92,1	9,7	13,6	2,8	-32,3	-31,3	44,0	78,6	0,7	0,7	0	1	0,60
м. Золотоноша	124,2	9,2	13,9	3,0	-21,2	-22,0	37,0	66,7	0,8	0,8	0	1	0,65
м. Сміла	80,2	8,9	12,6	1,4	-24,4	-36,0	28,0	257,1	0,8	0,6	0	1	0,60
м. Умань	10,7	8,5	10,5	2,6	-31,4	-34,0	11,0	92,3	0,7	0,7	0	1	0,60
Райони													
Городищенський	87,0	8,3	18,4	4,1	-20,1	-37,3	91,0	22,0	0,8	0,6	0	1	0,60
Драбівський	112,2	7,6	19,7	3,8	-27,5	-41,3	100	31,6	0,7	0,6	0	1	0,58
Жашківський	91,3	10,7	21,2	4,7	-35,6	-20,7	95,0	6,4	0,6	0,8	0	1	0,60
Звенигородський	109,5	9,3	18,6	3,0	-27,6	-30,7	104	66,7	0,7	0,7	0	1	0,60
Кам'янський	103,6	9,0	18,7	3,2	-21,5	-39,3	89,0	56,3	0,8	0,6	0	1	0,60
Катеринопільський	99,4	9,4	17,0	3,7	-29,7	-25,3	80,0	35,1	0,7	0,7	0	1	0,60
Корсунь-Шевченківський	87,8	8,0	18,5	2,5	-27,6	-45,3	90,0	100	0,7	0,5	0	1	0,55
Лисянський	86,3	8,4	17,3	4,8	-25,0	-36,7	62,0	4,2	0,8	0,6	0	1	0,60
Маньківський	95,3	9,2	18,2	5,7	-17,6	-28,7	88,0	-12,3	0,8	0,7	0	0,9	0,60
Монастирищенський	88,2	8,0	15,5	7,4	-25,2	-32,7	47,0	-32,4	0,7	0,7	0	0,7	0,53
Тальнівський	89,8	9,1	19,7	4,6	-27,1	-34,7	92,0	8,7	0,7	0,7	0	1	0,60
Уманський	100,9	10,7	20,3	4,0	-30,1	-24,7	103	25,0	0,7	0,8	0	1	0,61
Христинівський	96,0	9,6	16,5	5,6	-24,9	-26,0	77,0	-10,7	0,8	0,7	0	0,9	0,60
Черкаський	60,3	10,6	17,1	3,3	-36,5	-27,3	80,0	51,5	0,6	0,7	0	1	0,58
Чорнобаївський	115,3	8,7	20,9	5,4	-40,0	-36,7	107	-7,4	0,6	0,6	0	0,9	0,53
Чигиринський	118,9	9,8	22,4	5,3	-38,2	-31,3	134	-5,7	0,6	0,7	0	0,9	0,55
Шполянський	97,9	10,0	18,5	4,3	-28,5	-34,7	85,0	16,3	0,7	0,7	0	1	0,60
<b>Граничне значення</b>	<b>136</b>	<b>8–15</b>	<b>10</b>	<b>не більше 5</b>	<b>x</b>	<b>x</b>	<b>x</b>	<b>x</b>	<b>x</b>	<b>x</b>	<b>x</b>	<b>x</b>	<b>x</b>

За допомогою бального методу здійснено оцінку рівня економічної безпеки районів Черкаської області (табл. 2).

До розрахунку було взято чотири показники економічної безпеки: індекс обсягу продукції сільського господарства, рівень офіційного безробіття, коефіцієнт народжуваності, коефіцієнт смертності.

Порівнюючи фактичні дані 2018 р. із граничними, можна сказати: індекс продукції сільського господарства не відповідає граничному значенню у жодному районі. Рівень офіційного безробіття перевищує граничні значення в 6 районах Черкаської області: м. Ватутіне, Маньківський, Монастирищенський, Христинівський, Чорнобаївський, Чигиринський.

Тобто у тих районах, де знижене сільськогосподарське виробництво, є величезна нестача інвестицій і, як наслідок, це приводить до росту безробіття.

На підставі розрахунків табл. 3 рівень показника економічної безпеки районів представлені на рис. 3.

За результатами розрахунків у 2018 р. (табл. 3, рис. 3) у Черкаській області в стані економічної безпеки абсолютно безпечних, безпечних і небезпечних районів не було, усі райони перебували в достатньо безпечному стані.

Це свідчить про те, що райони не завжди достатньою мірою використовують реальні механізми і важелі, які застосовуються під час усунення негативних чинників, що впливають на стан економіки.

Проведені нами теоретичні і практичні дослідже-

ння необхідно враховувати під час розробки механізму забезпечення економічної безпеки. Важливими умовами дії механізму є розробка й вибір стратегії забезпечення економічної безпеки регіону. Доведення стану економіки всіх районів до безпечного рівня – досить актуальне завдання центральних і місцевих органів влади.

## ВИСНОВКИ

Однією із найважливіших умов забезпечення стійкого розвитку регіону та досягнення позитивних результатів фінансово-економічної діяльності є формування ефективного механізму забезпечення економічної безпеки, який має бути спрямований на захист суб'єктів господарювання від внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек. Тому доцільно сформулювати ефективний механізм забезпечення економічної безпеки регіону, який би виконував певну сукупність завдань.

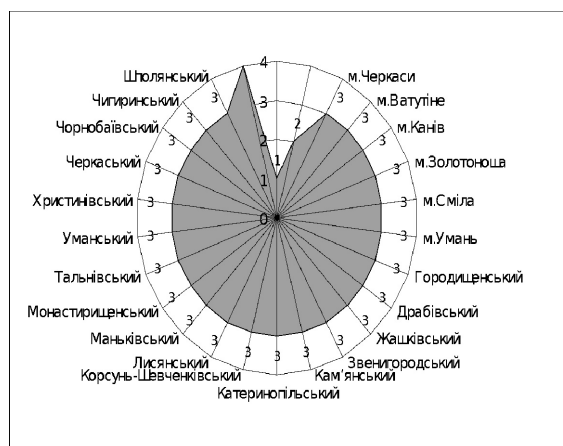
Найважливіші серед них є:

- визначити можливі цілі й напрями розвитку регіону з погляду його економічної безпеки;
- оцінити соціально-економічні наслідки реалізації кожного з можливих варіантів розвитку регіону;
- визначити перелік заходів, необхідних для забезпечення кожного з можливих варіантів розвитку регіону;
- оцінити обсяг ресурсів, необхідних для здійснення накреслених програм розвитку регіону.

Таблиця 3

**Результати бальної системи оцінки економічної безпеки районів Черкаської області у 2018 р.**  
 [складено автором за даними Головного управління статистики в Черкаській області]

№ п/п	Райони	Показник економічної безпеки	Оцінка	Рівень безпеки	
1.	–	–	1	Абсолютно безпечний [1]	
2.	–	–	2	Безпечний [07–09]	
3.	м. Черкаси	0,60	3	Достатньо безпечний [05–06]	
4.	м. Ватутіне	0,58	3		
5.	м. Канів	0,60	3		
6.	м. Золотоноша	0,65	3		
7.	м. Сміла	0,60	3		
8.	м. Умань	0,60	3		
9.	Райони				
10.	Городищенський	0,60	3		
11.	Драбівський	0,58	3		
12.	Жашківський	0,60	3		
13.	Звенигородський	0,60	3		
14.	Кам'янський	0,60	3		
15.	Катеринопільський	0,60	3		
16.	Корсунь-Шевченківський	0,55	3		
17.	Лисянський	0,60	3		
18.	Маньківський	0,60	3		
19.	Монастирищенський	0,53	3		
20.	Тальнівський	0,60	3		
21.	Уманський	0,61	3		
22.	Христинівський	0,60	3		
23.	Черкаський	0,58	3		
24.	Чорнобаївський	0,53	3		
25.	Чигиринський	0,55	3		
26.	Шполянський	0,60	3		
27.	–	–	4		Небезпечний [0–0,4]



**Рис 1. Рівні економічної безпеки підприємств Черкаської області у 2018 р.**  
 [складено автором за даними Головного управління статистики в Черкаській області]

**Список використаних джерел**

1. Венглюк І.В. Становлення соціально-економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2015. № 3(33). С. 226–230.
2. Грушко В.І., Коптюх О.Г. Суперечності сучасної фінансової системи України. *Вчені записки. Університет економіки та права «КРОК»*. 2016. № 22. С. 28–33.
3. Грибіненко О.М., Шагоян С.М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Економічні науки*. 2017. № 22. Ч. 1. С. 98–100.
4. Козловський А.В., Мазур Г.Ф. Сучасні заходи стимулювання розвитку агропромислового виробництва в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 8. С. 12–18.
5. Корниєнко Т.А., Чвертко Л.А. Конкурентоспособность предприятия как фактор экономической безопасности. *Вестник Академии знаний*. 2016. № 4. С. 11–15.
6. Ксенофонтов М.М. Управління станом «економічної безпеки» сільськогосподарських підприємств в умовах ресурсних обмежень та диверсифікації сільськогосподарського виробництва. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Вип. 27. С. 263–272.
7. Пономаренко Т.В. Прогнозування імовірності банкрутства в контексті оцінювання економічної стійкості підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. № 2. С. 160–168.
8. Циглик І. І., Паневник Т.М. Економічна безпека підприємства в системі внутрішньо економічного механізму. *Економіка*. 2017. № 8. С. 3–5.

**References:**

1. Venhliuk I.V. The formation of the socio-economic security of the enterprise. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. 2015. № 3(33). pp. 226–230. (in Ukrainian).
2. Hrushko V. I., Koptiukh O. H. Contradictions of the modern financial system of Ukraine. *Vcheni zapysky. Universytet ekonomiky ta prava «KROK»*. 2016. № 22. pp. 28–33. (in Ukrainian).
3. Hrybinenko O.M., Shahoian S.M. The essence and ways to ensure the economic security of the enterprise, *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu: Seriia Ekonomichni nauky*. 2017. № 22. Part 1. pp. 98–100. (in Ukrainian).
4. Kozlovskiy A.V., Mazur H.F. Modern measures to stimulate the development of agro-industrial production in Ukraine. *Ahrosvit*. 2017. № 8. pp. 12–18. (in Ukrainian).
5. Kornienko T.A., Chvertko L.A. Enterprise competitiveness as a factor of economic security. *Vestnik Akademii znanii*. 2016. № 4. pp. 11–15. (in Ukrainian).
6. Ksenofontov M.M. Management of the state of «economic security» of agricultural enterprises in the context of resource constraints and diversification of agricultural production, *Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika*, 2017. № 27. pp. 263–272. (in Ukrainian).
7. Ponomarenko T.V. Forecasting the probability of bankruptcy in the context of assessing the economic sustainability of the enterprise. *Ekonomichnyi analiz*. 2016. № 3. pp. 6–11. (in Ukrainian).
8. Tarasenko I.O., Verhun A.M. The using a systematic approach to managing the financial security of an enterprise. *Naukovyi visnyk «Finansy, banky, investytsii»*. 2015. № 2. pp. 160–168. (in Ukrainian).

**КРЕМЕНЬ**Вікторія Михайлівна  
kremen.vm@knuvd.edu.uaд.е.н., доцент, професор  
кафедри, Київський  
національний університет  
технологій та дизайну

УДК 336.71:347.73

**КРЕМЕНЬ**Ольга Іванівна  
kremen\_olga@ukr.netк.е.н., доцент, Київський  
національний університет  
технологій та дизайну**АНАЛІЗ ДОТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ  
НОРМАТИВІВ БАНКАМИ УКРАЇНИ****ANALYSIS OF COMPLIANCE WITH ECONOMIC  
STANDARDS BY UKRAINIAN BANKS**DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.10\(2\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2020.10(2).5)**КОЛОС**Вікторія Ігорівна  
kolosv1999@gmail.comмагістрант, Київський  
національний університет  
технологій та дизайну**СКОБЛЕНКО**Тетяна Володимирівна  
skoblenkot@gmail.comмагістрант, Київський  
національний університет  
технологій та дизайну*KREMEN Viktoriia Mykhailivna – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of department, Kyiv National University of Technologies and Design**KREMEN Olha Ivanivna – PhD in Economics, Associate Professor, Kyiv National University of Technologies and Design**KOLOS Viktoriia Ihorivna – master, Kyiv National University of Technologies and Design**SKOBLLENKO Tetiana Volodymyrivna – master, Kyiv National University of Technologies and Design*

Статтю присвячено вивченню сутності банківського нагляду та встановленню й моніторингу економічних нормативів банківської діяльності як напряму його реалізації, а також оцінюванню рівня дотримання економічних нормативів банками України. Представлено основні економічні нормативи, які мають дотримуватися банки, що здійснюють діяльність в Україні. Запропоновано методичний підхід стосовно обчислення інтегрального показника дотримання економічних нормативів у банківській діяльності. Основними етапами за цих обставин є: стандартизація значень нормативів, формування вектора-еталона, обчислення евклідових відстаней та визначення значень інтегрального показника.

\* \* \*

Статья посвящена изучению сущности банковского надзора, установлению и мониторингу экономических нормативов банковской деятельности как направления его реализации, а также оценке уровня соблюдения экономических нормативов банками Украины. В работе представлены основные экономические нормативы, которые должны соблюдать банки, осуществляющие деятельность в Украине. Предложен методический подход к вычислению интегрального показателя соблюдения экономических нормативов в банковской деятельности. Основными этапами при этом являются: стандартизация значений нормативов, формирование вектора-эталона, вычисление евклидовых расстояний и определение значений интегрального показателя.

\* \* \*

Effective functioning and productive development of the banking system is a necessary condition for Ukraine's economic development. Therefore banking supervision is an integral element of maintaining stability in the banking system. The National Bank of Ukraine implements this task by establishing regulatory and legal support for banking activities and establishing economic standards for banking activities.

The paper is devoted to studying the essence of banking supervision and the establishment and monitoring of economic standards of banking as a direction of its providing, as well as assessing the level of compliance with economic standards by Ukrainian banks. The paper presents the primary economic standards that banks operating in Ukraine must comply with.

The calculation of the integrated indicator is based on the values of the following standards: capital – the minimum size of regulatory capital, sufficiency (adequacy) of regulatory capital, the sufficiency of fixed capital; liquidity; credit risk – the maximum amount of credit risk per counterparty, large credit risks, the maximum amount of credit risk for transactions with persons related to the bank; investment – investing in securities separately for each institution, the total amount of investment.

A methodical approach to calculating the integrated indicator of compliance with economic standards in banking is proposed. The main stages are the following: standardization of normative values, the formation of a reference vector, calculation of Euclidean distances, and determination of values of the integral index.

In 2017, the integrated indicator of compliance with economic banking standards increased significantly, increasing from 0.16-0.23 in February and March to 0.60 in August. In 2018, the compliance with economic standards by Ukrainian banks was as a whole at a higher level 0.50-0.60.

**Ключові слова:** банківський нагляд, економічні нормативи, інтегральний показник дотримання економічних нормативів у банківській діяльності

**Ключевые слова:** банковский надзор, экономические нормативы, интегральный показатель соблюдения экономических нормативов в банковской деятельности

**Keywords:** banking supervision, economic standards, an integrated indicator of compliance with economic standards in banking

## ВСТУП

В умовах нових викликів та зовнішніх загроз банки, балансуючи між прибутком і ризиком, починають трансформувати бізнес-модель своєї діяльності з огляду на можливість порушення базових вимог до здійснення банківської справи. Іноді менеджмент не повною мірою оцінює ризики й можливі збитки, наражаючи банк на нестабільність, погіршення фінансових результатів та втрату рівноваги. Аргументом на користь цієї тези є те, що в останні роки похитнулося фінансове становище навіть провідних вітчизняних банківських установ. Економічні нормативи діяльності банків в Україні розраховуються з 1993 р. та є важливим складником безвізного фінансового нагляду. Економічні нормативи банківської діяльності є обов'язковими для розрахунку й дотримання усіма банками. Ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» встановлює, що Національний банк України здійснює регулювання діяльності банків через економічні нормативи та нормативно-правове забезпечення здійснюваних цими банками операцій, у ст. 2 цього закону йдеться про те, що економічні нормативи являють собою показники, що встановлюються Національним банком України і дотримання яких є обов'язковим для банків [1]. Забезпечення й підтримання стійкості банківської системи, а відтак фінансової системи і макроекономічної стабільності вимагає постійного моніторингу дотримання вимог до діяльності у банківському секторі та їхнього оперативного коригування. Усе вищезначене ґрунтується на здійсненні належного банківського нагляду.

Згідно з Глосарієм банківської термінології НБУ банківський нагляд – це система заходів стосовно контролю та активних впорядкованих дій Національного Банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, відносно яких Національний Банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів із метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку [2].

В.О. Романишин та Ю.М. Уманців категорію «банківський нагляд» розглядають у вузькому та широкому розуміннях. Згідно з першим – це цілісний і неперервний моніторинг за діяльністю банків із метою забезпечення надійності та стійкості окремих банків та банківської системи загалом, а в широкому розумінні – банківський нагляд є системою, яку використовує держава, щоби гарантувати стабільність фінансової системи країни, її безпеку і здоров'я [3, с. 255].

Стрижнем банківського нагляду за М.М. Коваленко є спостереження уповноваженими органами за виконанням банками II рівня вимог та умов діяльності, регламентованих законами України та нормативно-правовими актами цих органів для досягнення винятково суспільних цілей – захист вкладів, підтримання ефективної кредитної системи [4].

Як діяльність, спрямовану на забезпечення банківської ліквідності та послаблення ризику банківських операцій, яка має на меті захист вкладників та посилення довіри суспільства до банківської системи і на-

ціональної валюти, характеризує банківський нагляд А.О. Єпіфанов [5, с. 241].

О.С. Любунь, К.С. Раєвський визначають зміст категорії «банківський нагляд», як моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму насамперед системного ризику, тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої крах одного або кількох банків може спричинити кризу всієї банківської системи [6, с. 29].

Ефективне функціонування банківської системи – необхідна умова розвитку ринкових відносин в Україні, тому банківський нагляд є важливим та необхідним елементом підтримання стабільності у банківській системі та економіки загалом. На практиці Національний банк України здійснює банківський нагляд через економічні нормативи та нормативно-правове забезпечення здійснюваних цими банками операцій. У ст. 58 Закону «Про Національний банк України» зазначається, що з метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків Національний банк, встановлює для них обов'язкові економічні нормативи [7]. Ці нормативи мають забезпечувати здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з капіталом, ліквідністю, наданням кредитів, інвестиціями капіталу, а також за відсотковим та валютним ризиком [8, ст. 58]. Отже, економічні нормативи діяльності банків – показники, встановлені Національним банком України з метою регулювання банківської діяльності на основі безвізного нагляду для здійснення моніторингу діяльності певних банків і банківської системи загалом. А отже, постає питання в дослідженні стану виконання економічних нормативів НБУ комерційними банками, які є основою банківського нагляду в Україні [9].

**МЕТА** роботи полягає у поглибленні науково-методичних підходів до оцінювання дотримання економічних нормативів банками України. Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, статистичні дані Національного банку України та нормативно-інструктивні матеріали органів управління, інші статистичні дані.

## МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс статистичних методів: статистичного спостереження, зведення та групування, абсолютних та відносних показників. Динамічні ряди, табличний та графічний методи використовувалися для виявлення тенденцій у дотриманні банками економічних нормативів, інтегральний метод – у контексті формування комплексного показника дотримання банком економічних нормативів в цілому.

## РЕЗУЛЬТАТИ

На сучасному етапі Національним банком України встановлені такі нормативи банківського нагляду: нормативи капіталу – мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1), достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), достатності основного капіталу (Н3); нормативи ліквідності – короткострокова ліквідність (Н6); коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCR<sub>ВВ</sub>) та в іноземній



валюти (LCR<sub>IB</sub>); нормативи кредитного ризику – максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9); нормативи інвестування – інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11), загальної суми інвестування (Н12) [10]. Враховуючи, що у 2017-2018 рр. банки розраховували нормативи ліквідності Н4 та Н5, то в подальшому ретроспективному аналізі нормативів банківського нагляду за банківською системою України будемо враховувати їх.

Проведений аналіз виконання економічних нормативів НБУ комерційними банками протягом 2016–2018 рр. дав змогу констатувати, що загалом комерційні банки дотримуються їхнього виконання. Проте необхідно констатувати, що до кінця 2017 р. норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) не виконувався у банківській системі України. Зростання цього показника впродовж 2016–2017 рр. свідчить про підвищення кредитного ризику в банківській системі України. Рівень кредитного ризику банківської системи був надзвичайно високим, що негативно впливає на стабільність функціонування всієї банківської системи. Лише з кінця 2018 р. рівень кредитного ризику банківської системи нормалізувався, що характеризує зниження кредитного ризику банківської системи України. Порівняння фактичних нормативів інвестування з граничними дає змогу зробити висновок про низьку інвестиційну активність банківської системи України [11].

Значення економічних нормативів у банківській системі дають змогу сформуванню матриці вихідних даних, у якій кожен економічний  $N_i$  ( $i = 1, 10$ ) за визначений проміжок часу  $t$  ( $t = 1, T$ ) набуває значення  $n_{it}$ .

Економічні нормативи вимірюються у різних одиницях – у грошових одиницях та відсотках, це потребує проведення стандартизації, яка дає змогу звести показники у різних одиницях виміру до єдиної основи та створити методологічну єдність усіх компонентів досліджуваного процесу або явища і зберегти співвідношення між ними. Для вирішення цього завдання ми скористалися методом Z-стандартизації показників, який дозволяє здійснити перехід  $n_{it}$  до нормованих  $y_{it}$ :

$$y_{it} = \frac{n_{it} - \bar{n}}{\sigma_n}, \quad (1)$$

де  $\bar{n}$  – середнє арифметичне економічного нормативу за весь досліджуваний проміжок часу;  $\sigma_n$  – середнє квадратичне відхилення економічного нормативу за весь досліджуваний проміжок часу [12].

У результаті стандартизації втрачається інформація про якісну характеристику досліджуваних ознак. Це дозволяє на основі стандартизованих значень показників, розуміючи їхній вплив на узагальнюючу оцінку дотримання економічних нормативів у банківській системі загалом, побудувати точку-еталон  $E = (e_1, e_2, \dots, e_n)$ , кожна координата якої визначається

враховуючи, якщо економічний норматив  $e$ :

– стимулятором:

$$e_i = \max_{t=1:T} \{y_{it}\}; \quad (2)$$

– дестимулятором:

$$e_i = \min_{t=1:T} \{y_{it}\}. \quad (3)$$

Подальшим кроком є обчислення відстані  $l_t$  між цією точкою  $E = (e_1, e_2, \dots, e_n)$  та кожною точкою  $Y = (y_{1t}, y_{2t}, \dots, y_{nt})$  для кожного періоду  $t$ . Для цього найкраще підходить такий поширений метод як визначення евклідової відстані:

$$l_t = \sqrt{(y_{1t} - e_1)^2 + (y_{2t} - e_2)^2 + \dots + (y_{nt} - e_n)^2}. \quad (5)$$

Одержані значення відстані за період  $t$  є підґрунтям розрахунку інтегрального показника дотримання економічних нормативів у банківській діяльності  $EN_t$ :

$$EN_t = 1 - \frac{l_t}{\bar{l} + m\sigma_l}, \quad (6)$$

де  $\bar{l}$  – середнє арифметичне  $l_t$  за досліджуваний проміжок часу;  $\sigma_l$  – середнє квадратичне відхилення  $l_t$ ;  $m$  – деяке додатне число, яке обирають рівним 2 чи 3 – так, щоб значення  $EN_t$  знаходилося у інтервалі  $[0; 1]$  [13].

Як засвідчують результати розрахунків (рис. 1), 2017 р. ознаменувався різким зростанням дотримання економічних нормативів у банківській системі – від низького до середнього, враховуючи, що сам інтегральний показник знаходиться в межах від 0 до 1, у той час як 2018 р. засвідчив дотримання економічних нормативів у банківській системі на майже незмінному рівні 0,55-0,64.

## ВИСНОВКИ

За результатами дослідження дійшли так висновків:

1. Ефективне функціонування і продуктивний розвиток банківської системи – необхідна умова розвитку економіки України, тому банківський нагляд є невід'ємним елементом підтримання стабільності в банківській системі. Це завдання реалізується Національним банком України через встановлення нормативно-правове забезпечення банківської діяльності та встановлення економічних нормативів банківської діяльності.

2. Банки зобов'язані дотримуватися низки нормативів: нормативи капіталу – мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1), достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), достатності основного капіталу (Н3); нормативи ліквідності – короткострокова ліквідність (Н6); коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB); нормативи кредитного ризику – максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9); нормативи інвестування – інвестування у цінні папери окремо за кожною установою (Н11), загальної суми інвестування (Н12).

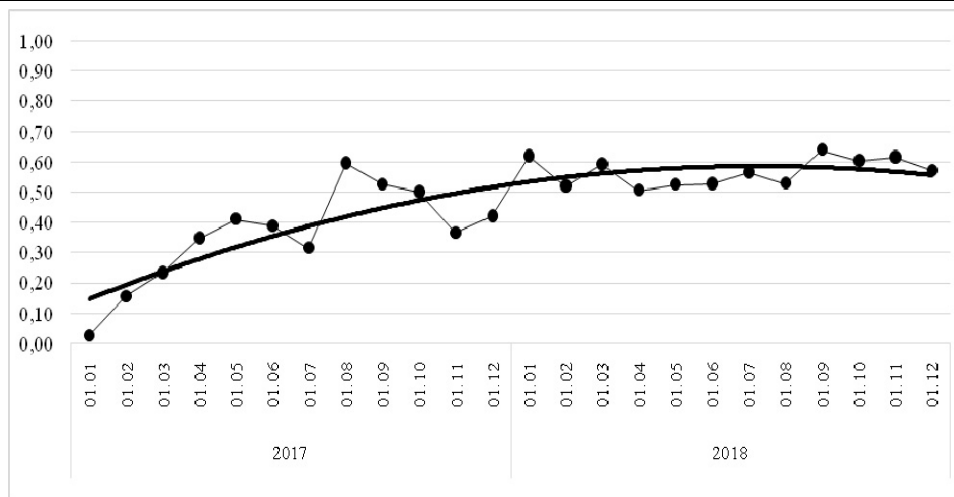


Рис. 1. Інтегральний показник дотримання економічних нормативів у банківській системі України у 2017-2018 рр. [розраховано авторами на основі даних НБУ [11]]

3. Для узагальненого оцінювання і всеосяжного розуміння дотримання економічних нормативів банківськими установами, може бути застосовано інструментарій інтегрального оцінювання, який ґрунтується на стандартизації значень нормативів, побудові еталонного вектора, обчислення евклідової відстані, на основі якої аналітично можна визначити інтегральний показник дотримання економічних нормативів у банківській діяльності так, щоби він був у межах від 0 до 1.

4. У 2017 р. інтегральний показник дотримання економічних нормативів у банківській діяльності суттєво «додав», збільшившись із 0,16-0,23 у лютому й березні до 0,60 у серпні. 2018 рік відзначився стабілізацією дотримання економічних нормативів банками України загалом на більш високому рівні – 0,50-0,60.

#### Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

2. Глосарій банківської термінології: Національний Банк України. URL: [https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=124734&cat\\_id=124733](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733)

3. Романишин В.О., Уманців Ю.М. Центральний банк та грошово-кредитна політика. К.: Атіка, 2005. 480 с.

4. Коваленко М.М. Складові, функції та завдання банківського нагляду як механізму державного регулювання. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kmmmdr.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kmmmdr.pdf)

5. Єпіфанов А.О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України: монографія. Суми: Університетська книга, 2006. 417 с.

6. Любунь О.С., Раєвський К.Є. Банківський нагляд. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 416 с.

7. Про Національний банк України: Закон України № 679-XIV від 20.05.1999, зі змін та доп. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20національний%20банк>.

8. Коваленко В.В., Коренєва О.Г., Черкашина К.Ф., Крухмаль О.В. Банківська система України: монографія Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 187 с.

9. Юдіна С.В., Ганзюк С.М., Шкарупа К.А. Особливості виконання економічних нормативів НБУ комерційними банками. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 890–894.

10. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Національного банку України, Методика від 02.06.2009 № 315 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/>

v0315500-09.

11. Показники банківської системи. URL: [https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=34661442&cat\\_id=347985935](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=347985935).

12. Кремень В.М., Кремень О.І., Бричко М.М. Оцінювання дотримання вимог фінансового нагляду у банківському секторі. *Економічний простір*. № 123. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2017. С. 119-126.

13. Кремень В.М. Методологічні засади розвитку фінансового нагляду в Україні: дис... докт. екон. наук: 08.00.08 / Сумський державний університет. Суми, 2012. 491 с.

#### References

1. On banks and banking: Law of Ukraine № 2121-III of 07.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>. (in Ukrainian)

2. Glossary of banking terminology: National Bank of Ukraine. URL: [https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=124734&cat\\_id=124733](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733). (in Ukrainian)

3. Romanyshyn V.O., Umantsiv Y.M. Central Bank and monetary policy. Kyiv: Attica, 2005. 480 p. (in Ukrainian).

4. Kovalenko M.M. Components, functions and tasks of banking supervision as a mechanism of state regulation. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kmmmdr.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kmmmdr.pdf) (in Ukrainian).

5. Yepifanov A.O. Methodological components of effective development of the banking sector of the economy of Ukraine: monograph. Sumy: University Book, 2006. 417 p. (in Ukrainian).

6. Liubun O.S., Raievskiy K.Y. Banking supervision. Kyiv: Center for Educational Literature, 2005. 416 p. (in Ukrainian).

7. On the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine № 679-XIV of 20.05.1999, as amended and ext. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20національний%20банк>. (in Ukrainian)

8. Kovalenko V.V., Korenieva O.H., Cherkashyna K.F., Krukhal O.V. Banking system of Ukraine: monograph. Sumy: UABS NBU, 2010. 187 p. (in Ukrainian).

9. Yudina S.V., Hanzuk S.M., Shkarupa K.A. Peculiarities of fulfillment of NBU economic standards by commercial banks. *Young Scientist*. 2017. № 3 (43). pp. 890–894 (in Ukrainian).

10. On approval of the Methodology for calculating economic standards for regulating the activities of banks in Ukraine: Resolution of the National Bank of Ukraine, Methodology of 02.06.2009 № 315 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-09>. (in Ukrainian)

11. Indicators of the banking system. URL:

[https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=34661442&cat\\_id=347985935](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=347985935). (in Ukrainian)

12. Kremen V.M., Kremen O.I., Brychko M.M. Assessment of Compliance with Financial Supervision Requirements in the Banking Sector. *Economic Space*. № 123. Dnipropetrovsk:

PDABA, 2017. pp. 119-126 (in Ukrainian).

13. Kremen V.M. Methodological approaches of financial supervision development in Ukraine: thesis ... Doctor of Economics: 08.00.08 / Sumy State University. Sumy, 2012. 491 p. (in Ukrainian).

## Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

*Аутсорсинг бухгалтерського обліку* – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

### Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. **Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

### **Все що Вам потрібно – це:**

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

*Зробіть вибір, вигідний для Вас!*

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

[www.af-analitik.com.ua](http://www.af-analitik.com.ua)